

Emanciperen kunnen ook homoseksuelen niet alleen

**Een onderzoek naar mogelijkheden tot homospecifiek beleid in
Nederlandse gemeenten**

Dr. Judith Schuyf

Kenniscentrum Lesbisch- en Homo-emancipatiebeleid

Amsterdam, oktober 2003

Colofon

Emanciperen kunnen ook homoseksuelen niet alleen

Een onderzoek naar mogelijkheden tot homospecifiek beleid in Nederlandse gemeenten

© 2003 Kenniscentrum Lesbisch- en Homo-Emancipatiebeleid, Amsterdam

tekst

dr. Judith Schuyf, onderzoeksleiding

Juul van Hoof, project-assistentie

INHOUDSOPGAVE

Introductie.....	2
Samenvatting.....	3
1. Inleiding.....	8
2. Vragenlijst en respons.....	9
3. Homoseksualiteit in het gemeentebeleid.....	12
3.1. Kenmerken van gemeenten met homospecifiek beleid.....	14
3.2. Bestuurlijke inbedding.....	15
LIJST VAN GEMEENTEN MET BELEIDSONDERDELEN.....	20
4. Homobeleid in de praktijk.....	22
5. De gemeente voor de homoseksuele burger.....	30
6. Adviezen en aanbevelingen van de gemeenten.....	34
7. Opvattingen over homo-emancipatie.....	35
Bijlagen en literatuur.....	38

INTRODUCTIE

In dit rapport staan de voornaamste bevindingen uit de “nulmeting” die het Kenniscentrum Lesbisch- en Homomancipatiebeleid heeft uitgevoerd naar de stand van zaken ten aanzien van het gemeentelijk homobeleid. Het Kenniscentrum is in 2002 ingesteld om lokale en regionale overheden te stimuleren aandacht te besteden aan homoseksualiteit in hun beleid. Uit een vorig onderzoek, ruim tien jaar geleden, kwam naar voren dat veel belemmeringen die homoseksuelen toen ondervonden te maken hadden met (het ontbreken van) wettelijke regelingen, bijvoorbeeld ten aanzien van het burgerlijk huwelijk tussen personen van hetzelfde geslacht. Na de introductie van dit huwelijk in 2001 hoorde men vaak de mening verkondigen dat de emancipatie van homoseksualiteit voltooid zou zijn. Niets blijkt minder waar. De intolerantie neemt toe, de positie van homo seksuele leerlingen en leraren in het onderwijs is zorgwekkend, allochtonen met homoseksuele gevoelens kunnen vaak geen kant op en worden bedreigd, er is nog te weinig aandacht voor roze ouderen en er zijn keer op keer problemen rond ontmoetingsplaatsen voor homoseksuelen.

Homoseksuele burgers zijn in eerste instantie zelf verantwoordelijk voor hun leven en bestaan. De overheid hoeft niet voor ze te zorgen. Maar de gemeente heeft daarnaast een eigen verantwoordelijkheid om er voor te zorgen dat al haar burgers gelijk worden behandeld en niet worden gediscrimineerd. De voortdurende decentralisatie leidt er toe dat dit minder een taak voor de rijksoverheid is geworden, maar op lokaal en regionaal niveau dient plaats te vinden. De gemeenten kunnen hun rol als regisseur waar maken door voorwaarden scheppend op te treden. Ze kunnen professionele en gemeentelijke

organisaties en homobelangenorganisaties met elkaar in contact brengen en er daarbij zorg voor dragen dat vraag en aanbod op het brede terrein van homospecifiek beleid – gezondheid, sociale veiligheid, onderwijs, welzijn – met elkaar in evenwicht komen.

Het onderzoek van het Kenniscentrum beslaat een drietal trajecten. In deze nulmeting wordt thans ingegaan op de institutionele en bestuurlijke inbedding van het gemeentelijke homobeleid. In het begin van 2004 verschijnt een boek, onder de titel *Gemeentelijk Homobeleid Uitgelicht* waarin inhoudelijk op dit beleid verder wordt ingegaan. Het boekje zal een aantal voorbeelden van ‘good practices’ op verschillende beleidsterreinen bevatten, omdat blijkt dat veel gemeenten hier behoefte aan hebben. Daarnaast bevat het een “Homo Effect Toets” (HET) die gemeenten (en belangenorganisaties) in staat moet stellen snel de effecten van mogelijk beleid op hun gevolgen voor homoseksuele en lesbische burgers te toetsen. In dit rapport vindt u een bestelbon voor dit boek.

In het najaar van 2005 volgt een nieuwe meting. Dan zal vooral de inhoud van het beleid worden getoetst: welke projecten zijn uitgevoerd en hoe effectief waren deze?

Gekoppeld aan de uitkomsten van het onderzoek reikt het kenniscentrum de Lantaarnprijs uit voor de meest homovriendelijke gemeente. De Lantaarnprijs is een serieuze prijs met ’n knipoog: gemeenten met veel beleidsmatige aandacht voor homoseksualiteit zijn helaas met een lantaarntje te zoeken, want veel gemeenten – geconfronteerd met dalende budgetten – kopen liever een lantaarnpaal voor het geld, want daar heeft iedereen wat aan!

Samenvatting

Belangrijkste conclusies

- 10% van de gemeenten in Nederland doen "iets" aan homo-emancipatiebeleid. (vgl. 60% heeft speciaal beleid voor jongeren en ouderen).
- Het betreft hier vooral een aantal grotere steden in de Randstad. Ze hebben een linkse of gemengde gemeenteraad. Er wonen veel studenten.
- In de gemeenten met homospecifiek beleid woont 17% van de bevolking; in totaal bereikt het homo-emancipatiebeleid 27% van de bevolking.
- Nijmegen is de meest homovriendelijke gemeente in 2003, gevolgd door Amsterdam, Rotterdam en Utrecht en van de kleine gemeenten Wageningen. Noord-Holland is de meest homovriendelijke provincie. Deze steden geven ook het meeste geld uit aan homo-emancipatiebeleid, gemiddeld 30 eurocent per jaar per inwoner.
- Veel gemeenten zien knelpunten op het gebied van voorzieningen voor oudere, jongere en allochtone homoseksuelen, in onderwijs en sociale veiligheid. De meerderheid van de gemeenten zegt echter niet op de hoogte te zijn van knelpunten.
- De gemeente voor de homoseksuele burger maakt over het algemeen slecht gebruik van de verschillende instrumenten die zij ter beschikking heeft om homo-emancipatiebeleid te voeren. Informatievoorziening, voorlichting, en deskundigheidsbevordering schieten tekort.
- Nog niet de helft van de gemeenten (45,5%) voert een beleid waarbij alle ambtenaren van de burgerlijke stand geacht worden huwelijken tussen personen van gelijk geslacht te voltrekken. Een derde van de gemeenten heeft het trouwformulier niet aangepast.
- De gemeente als werkgever van homoseksuele personeelsleden schiet ernstig tekort.

In mei 2003 is een enquête verstuurd waarin wij bij alle 500 gemeenten in Nederland informeerden naar de stand van zaken ten aanzien van homoseksualiteit in het gemeente beleid. Van de bijna 500 gemeenten reageerde 38%; de respons was representatief naar gemeentegrootte en provincie. 24 gemeenten kenden op de een of andere wijze een vermelding van homoseksualiteit in hun beleidsvoornemens. Bij 11 gemeenten gaat het expliciet om homospecifiek beleid; de overige 13 noemen homoseksualiteit onder andere beleidsterreinen (als doelgroep, of aandachtsgroep onder emancipatiebeleid, facetbeleid, in de algemene beleidsvoornemens etc.). Een verdere 26 gemeenten noemt homoseksualiteit niet expliciet in de beleidsvoornemens, maar kent wel een

vorm van overleg, en/of verstrekking van subsidie aan de lokale homobeweging. In totaal kent dus bijna 27% van de gemeenten die op de enquête gereageerd hebben de een of andere vorm van aandacht voor homoseksualiteit in het beleid of uitvoering. Aangezien er weinig redenen zijn om aan te nemen, dat gemeenten die niet reageerden homospecifiek beleid kennen, gaan wij er van uit dat ongeveer 10% van de (486) Nederlandse gemeenten iets met homoseksualiteit in het beleid doen.

In de analyse van de gegevens is aangenomen dat grootte van de gemeente, ligging en politieke voorkeur van de raad belangrijke factoren waren bij de ontwikkeling van homospecifiek beleid. De vooronderstellingen bleken groten-

deels te kloppen, zeker ten aanzien van grootte en ligging.

Beleidsvoornemens ten aanzien van homoseksualiteit komen vooral voor in de grotere steden in de Randstad. Toch ligt de meest 'homovriendelijke' stad niet in de Randstad. Dat is Nijmegen, op de voet gevolgd door Amsterdam, Rotterdam en Utrecht. Van de kleinere gemeenten valt vooral Wageningen op dat al jaren een actief homobeleid kent. Het is opvallend dat de steden die het meest actief aan homo-emancipatie beleid werken allen studentensteden zijn. Kennelijk is de zo noodzakelijke tegenspeler van een goed gearticuleerde homobelangen-organisatie in deze steden duidelijk aanwezig. Bovendien bleek de ontwikkeling van homospecifiek beleid grotendeels een zaak voor gemeenten met een raad waarin overwegend "linkse" partijen (PvdA, Groen Links, D'66, SP) zitting hebben. Daarnaast scoorden ook gemeenten met een meer gemengde raad goed, kennelijk is gepolder bevorderlijk voor het ontwikkelen van aandacht voor diverse maatschappelijke groepen. Opmerkelijk genoeg zijn wat meer "rechts" georiënteerde gemeenteraden eerder geneigd om subsidies te verstrekken aan homobelangenorganisaties, zonder dat dit tot beleid leidt.

De gemeenten in Groningen en Friesland doen zo goed als niets aan homo-emancipatiebeleid; en ook in Drenthe, Limburg en Flevoland komt het nauwelijks voor. Deze gemeenten verstrekken ook nauwelijks informatie over homoseksualiteit.

Inbedding

Homospecifiek beleid kan verschillende vormen aannemen. Wij onderscheiden vijf verschillende soorten gemeenten:

1. Inbedding homobeleid: Gemeenten die homospecifiek beleid hebben, of die een expliciete doelstelling over homoseksualiteit met substantieel budget hebben (11 gemeenten)
2. Structureel homobeleid: Gemeenten die homoseksuelen als

een van de doelgroepen binnen emanciperend of diversiteitsbeleid hebben staan. (13 gemeenten) Daar waar het bij voornemens blijft, zijn er nog gemeenten met kansen tot uitbouw (8-9 gemeenten van de 13)

3. Incidenteel homobeleid: gemeenten die geen beleidsvoornemens ten opzichte van homoseksualiteit hebben, maar die wel in de faciliterende of subsidiërende sfeer voorzieningen ten aanzien van homoseksualiteit treffen. Het kan daarbij overigens om substantiële bedragen gaan. Er zijn 22 gemeenten met kansen.
4. Gemeenten die erkennen knelpunten te zien in de gemeente op het terrein van homo-emancipatie, maar die daar thans niets aan doen (26 gemeenten). Deze gemeenten zijn mogelijk gevoelig voor het nemen van meer specifieke maatregelen op dit gebied.
5. Gemeenten die geen blijk geven van interesse in homobeleid.

Wanneer het om speciale aandachtsgroepen binnen gemeentelijk beleid gaat, komen homoseksuelen achteraan. Ouderen en jongeren zijn het meest populair als doelgroep/ aandachtsgroep. (70% van de gemeenten). In de tweede plaats volgen gehandicapten en allochtonen (30%); dan pas volgen vrouwen en homoseksuelen als emancipatiedoelgroep/ aandachtsgroep met respectievelijk 18 en 7%.

Er zijn maar weinig gemeenten die facetbeleid of diversiteitsbeleid voeren. Diversiteitsbeleid gaat veelal ten koste van aandacht voor homoseksualiteit.

Homospecifiek beleid wordt vooral uitgevoerd door de gemeentelijke welzijnsafdeling. Dat is niet verwonderlijk, aangezien een aanzienlijk deel van de ervaren) gemeentelijke homoproblematiek zich op welzijnsterrein bevindt.

Knelpunten

De gemeenten werd een lijst van knelpunten voorgelegd met de vraag welke zij van toepassing achten in hun gemeente. De belangrijkste knelpunten zijn:

- Geen speciale ontmoetings-faciliteiten voor roze ouderen;
- De Stichting Welzijn Ouderen heeft geen aanbod voor roze ouderen;
- Allochtone homoseksuelen weten niet waar ze met hun vragen terecht kunnen;
- Het buurt- en clubhuiswerk is onvoldoende in staat homoseksuele en lesbische jongeren een veilige plek te bieden;
- Lesbische en homo scholieren kunnen niet voor hun seksuele voorkeur uitkomen;
- Scholen zien problemen rond homoseksualiteit niet voldoende.

15% van de gemeenten geeft aan een of meer knelpunten op het gebied van gezondheidszorg & welzijn te kennen; 10% kent knelpunten op het gebied van onderwijs.

Instrumenten

De gemeenten maken over het geheel echter weinig gebruik van instrumenten die ze kunnen inzetten om homovriendelijk beleid te maken. Ambtelijke ondersteuning van het homobeleid vinden we zelden; een adviescommissie homo-/lesbisch beleid kent men slechts in twee gemeenten; vijf gemeenten hebben een platform waarin regelmatig met de homobelangenorganisaties wordt overlegd.

Om de knelpunten op te lossen ondersteunt 9% van de gemeenten emancipatiebevorderende activiteiten, 7% ondersteunt culturele uitingen om de zichtbaarheid te vergroten, en 7% ondersteunt personen die aan homo-emancipatie werken. De gemeentelijke

diensten en gesubsidieerde instellingen worden nauwelijks aangesproken op hun verantwoordelijkheid voor homo-emancipatie en al evenmin worden er specifieke groepen (bij voorbeeld politie, maatschappelijk werk) deskundig gemaakt op homogebied.

De meeste gemeenten met homo-of ander homovriendelijk beleid ondersteunen de plaatselijke homo belangenorganisaties en/of stellen geld ter beschikking voor specifieke projecten op emancipatiegebied. De vier grote steden geven het meeste geld. Per hoofd van de bevolking geven Nijmegen, Wageningen, Rotterdam en Leiden het meeste geld uit. In totaal geven 15 gemeenten meer dan 1800 euro per jaar (de kosten van een lantaarnpaal) uit aan homobeleid.

Toch vinden de meeste gemeenten niet dat de homo-emancipatie voltooid is. In totaal meent 15% van de gemeenten dat de emancipatie voltooid is; 34% vindt dat dit juist niet het geval is, vooral kleinere en grotere gemeenten in Overijssel en Zuid-Holland. 37% weet het niet.

Gevraagd naar de redenen waarom er geen of weinig aandacht aan homoseksualiteit wordt gegeven meent 73% van de gemeenten dat homobeleid geen prioriteit heeft; 68% krijgt nooit signalen; 54% komt nooit in contact met plaatselijke homo's.

Daarnaast spelen krimpende budgetten voor emancipatiewerk en personeels mutaties waardoor deskundigheid verloren gaat een rol.

Een gemeentelijk feit dat de laatste tijd erg in de aandacht heeft gestaan is de weigering van sommigen bijzondere ambtenaren van de burgerlijke stand om het huwelijk tussen twee personen van hetzelfde geslacht te voltrekken. 45% van de gemeenten is van mening dat alle Bijzondere Ambtenaren van de burgerlijke stand alle huwelijken moeten voltrekken. De overige 55% staat

gewetensbezwaarde ambtenaren toe zich te onttrekken (28%) of weet het niet (27%). In tweederde van de gemeenten is het trouwformulier inmiddels aangepast aan de nieuwe situatie.

Aanbevelingen:

1. Bevorder interregionaal overleg, overleg tussen grote steden (G4), breng homoseksualiteit onder in het nieuwe bestuursaccord (BANS II) waarover momenteel onderhandeld wordt.

Gemeenten menen te vaak dat zij het wiel opnieuw moeten uitvinden. Maar homospecifiek beleid is zowel onderdeel van de grotestedenproblematiek (multiculturalisering) als een feit in kleinere steden, die nu vaak door hun omvang niet aan homospecifiek beleid toekomen. In dit verband wijzen wij op het belang van regionale samenwerkingsverbanden.

Destijds is homoseksualiteit als maatschappelijk onderwerp buiten het Bestuurs Accoord Nieuwe Stijl (BANS) gebleven. Daarmee is een unieke kans verloren gegaan om homoseksualiteit op een geïntegreerde wijze als logisch onderdeel in het gemeentelijk beleid op te nemen. Het voordeel van regionale of stedelijke samenwerkingsverbanden op dit terrein is dat men ‘good practices’ van elkaar kan overnemen en dat de gemeente die aan homospecifiek beleid doet niet langer in een uitzonderingspositie verkeert.

Een andere mogelijkheid zou zijn om homoseksualiteit onderdeel van overleg binnen de G4 of de G21 te maken. Veel grotere gemeenten kampen met vergelijkbare problemen rond homoseksualiteit, die door de multiculturalisering binnen de grotere steden nog een extra accent krijgt. Zo kan men in verschillende proefprojecten gemeenschappelijk naar een oplossing zoeken, bij voorbeeld op het gebied van sociale veiligheid, onderwijs en gezondheidszorg.

Ondersteuning van de VNG op dit terrein zou onderstrepen dat de gemeente er ook inderdaad is voor de homoseksuele burger.

2. Kansen voor Lokaal sociaal homo-beleid vinden we vooral bij de gemeenten van de hierboven onderscheiden categorieën 2,3 en 4.

Categorie 2 heeft al beleidsmatige mogelijkheden, maar benut die onvoldoende in de implementatie. Categorie 3 heeft mogelijkheden tot implementatie, maar kan die verder, ook beleidsmatig uitbreiden; en categorie 4 onderkent knelpunten op homolesbisch terrein, maar heeft geen mogelijkheden en kennis om daar iets aan te doen. (Uit de enquête blijkt dat het om in totaal 56 gemeenten gaat)

3. Een aantal gemeenten geeft aan dat zij graag verdere ondersteuning willen. Die ondersteuning bestaat vooral uit het geven van informatie en praktische voorbeelden van good practices (ook bij andere gemeenten). Men vindt het van belang dat de rijksoverheid zich hierbij actief opstelt.

4. Praktische aanbevelingen:

- De gemeenten zouden een aantal instrumenten voor homospecifiek beleid beter in kunnen zetten. Deze suggestie is vooral interessant voor kleinere gemeenten, omdat zij door het nemen van enkele maatregelen in de voorlichtende sfeer(bij voorbeeld via internet) al een groot effect kunnen bereiken.

- De gemeenten kunnen zich veel actiever opstellen in het aanspreken van lokale welzijns- en gemeentelijke instellingen over mogelijkheden tot homo-emancipatiebeleid. Zo kunnen zij de door hen gesignaleerde knelpunten ook beter wegwerken. De helft van de gemeenten weet dat er zich binnen de gemeenten gesubsidieerde of gemeentelijke organisaties zijn die zich bezighouden met onderwerpen die raken/nauw verwant zijn met homoles-

bisch emancipatiebeleid. Maar slechts 6,0% van de gemeenten voert daarover ook daadwerkelijk contact met deze organisaties. Dat geldt bij voorbeeld voor de GGD en voor de gemeentebibliotheken.

- De gemeenten kunnen meer gebruik maken van de stedenband om zichzelf te profileren als homovriendelijke gemeente en zo aan de homoseksuelen in andere landen te laten zien dat in Nederland homoseksuele burgers serieus worden genomen. 43,4 % van de gemeenten heeft een stedenband; slechts 2,7 % besteedt daarin ook aandacht aan homoseksualiteit.

- De gemeenten zouden actiever contact moeten zoeken met de lokale homobelangenorganisaties, ten einde de betrokkenheid en ondersteuning van de doelgroep te verhogen.

- Gemeenten dienen hun personeelsbeleid door te lichten op regelingen die mogelijk discriminerend zijn voor homoseksuele personeelsleden. Vertrouwenspersonen dienen bijgeschoold te worden op het terrein van homoseksualiteit. Er dient een actief anti-pest beleid te komen.

1. Inleiding

In 1992 verrichtte de Vereniging van Nederlandse Gemeenten een eerste inventariserend onderzoek naar de wijze waarop gemeenten invulling aan homospecifiek beleid gaven. De publicatie van dit overzicht verscheen onder de titel *'Dat het niet ongezien is gebleven.. Gemeentelijk homo- en lesbisch emancipatiebeleid'* (H. Westra et al., 1992, VNG Uitgeverij, Den Haag). In die publicatie vindt men een overzicht van de verschillende beleidsterreinen voor homo- en lesbisch emancipatiebeleid met daarin een groot aantal kansen en mogelijkheden voor de uitvoering van dit beleid.

Inmiddels zijn we ruim tien jaar verder. In die tien jaar is veel veranderd. Niet alleen zijn een aantal duidelijke knelpunten die in 1992 nog speelden inmiddels door regelingen van rijkswege opgelost (bijvoorbeeld door de openstelling van het burgerlijk huwelijk voor personen van hetzelfde geslacht), maar ook is de taak van de gemeente door de voortschrijdende decentralisatie steeds uitgebreider geworden. Ook zijn er nieuwe uitdagingen ontstaan op dit terrein.

Zoals één gemeente (Utrecht) het verwoordt: "Het ontwikkelen, begeleiden en uitvoeren van gemeentelijk homo-emancipatiebeleid vindt voor een belangrijk deel zijn legitimatie in het feit dat de samenleving, ook op gemeentelijk niveau qua aard en samenstelling aan voortdurende veranderingen onderhevig is en de homo- en lesbische emancipatie hier dynamisch mee verbonden is. Hierbij valt te constateren dat binnen de homo-emancipatie naast het accent van discriminatie en achterstelling ook pluriformiteit en zichtbaarheid onderdelen van aandacht zijn geworden. Binnen de veranderende context zullen de homo-emancipatorische

belangen en doelstellingen een formule moeten vinden die hier aan gerelateerd is."

Ook andere gemeenten zien de spanningen binnen de multiculturele samenleving als een reden om maatregelen voor de emancipatie van homoseksuelen te blijven nemen. De rol van de gemeente is daarbij vooral voorwaardenscheppend. Ook is het belangrijk dat de gemeente de rol van regisseur serieus neemt en problemen vroegtijdig signaleert.

Om de belangrijke rol van de gemeente te ondersteunen heeft het Ministerie van VWS als coördinerend ministerie voor homo-emancipatiebeleid er bij de VNG op aangedrongen dat er een nieuw overzicht van de stand van zaken binnen het gemeentelijk homobeleid zou komen en zijn de gemeentebesturen aangeschreven. (dd. 26 juni 2001, referentie DSB/IN218984). Tot nu toe heeft de VNG de uitdaging in deze brief niet opgepakt.

Daarnaast is in augustus 2002 speciaal voor gemeenten het Kenniscentrum (Lokaal Sociaal) Lesbisch- en Homo-emancipatiebeleid in het leven geroepen door het Ministerie van VWS. Het doel van het project is onder meer lokale en regionale overheden en hun instellingen te ondersteunen bij het maken van homo-emancipatiebeleid.

De opdrachtgever en het Kenniscentrum zelf leek het van belang om aan het begin van de werkzaamheden van het Kenniscentrum een nulmeting uit te voeren. Daarmee kan een actueel overzicht van het gemeentebeleid worden gekregen; kunnen kansen en valkuilen in het gemeentebeleid worden gelokaliseerd; en kunnen gemeenten worden gekozen waar een uitbreiding van het bestaande beleid succesvol kan zijn.

2. Vragenlijst en respons

2.1 Dataverzameling: De vragenlijst

De nulmeting had ten doel informatie te verzamelen over een breed terrein. Op voorhand verwachtten we dat het aantal gemeenten dat formeel een homobeleid had, gering zou zijn. Maar homospecifiek beleid omvat veel meer dan uitsluitend een homonota. Om na te gaan in hoeverre de gemeenten zich bewust zijn van hun homoseksuele burgers, vroegen wij de gemeenten allereerst een schatting te maken van het aantal homoseksuele inwoners in de gemeente, er van uitgaand dat 4-6% van de bevolking homoseksueel is. Op 40% van de enquêteformulieren was dit niet ingevuld, in 60% wel.

Wij waren benieuwd in hoeverre beleid ten aanzien van homoseksuelen als onderdeel gezien werd van meer algemene vormen van emancipatiebeleid. Tevens waren wij benieuwd naar de ontwikkelingen die gemeenten doormaken in de omschrijving van hun emancipatiebeleid. Hanteert een gemeente een doelgroepenbeleid, of is het emancipatiebeleid volledig verwerkt als facetbeleid? Is men inmiddels overgegaan op een andere noemer en doel van dit beleid, bijvoorbeeld diversiteitsbeleid of integratiebeleid?

Wij hebben ook geprobeerd inzicht te krijgen in hoeverre de gemeente er is voor de homoseksuele burger. Verstreckt de gemeente informatie over homoseksualiteit aan burgers en/of instellingen? Zo ja, op welke manier(en) en via welke kanalen? Heeft de gemeente zelf producten zoals bijvoorbeeld een Roze Gids ontwikkeld of een voorlichtingsvideo voor scholen over homoseksualiteit gemaakt?

Verder hebben wij gevraagd naar bij de gemeenten bekende knelpunten ten aanzien van emancipatie van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen. Op vijf terreinen (onderwijs, openbare orde en veiligheid, gezondheidszorg, sport en bestuurlijke aangelegenheden) hebben wij een aantal knelpunten genoemd waarvan aangegeven moest worden in hoeverre die speelden in de gemeente of niet. Tevens hebben wij gevraagd naar de activiteiten die ondernomen worden om de aanwezige knelpunten weg te werken.

Ook de mate van betrokkenheid van de gemeente bij haar homoseksuele burgers kwam aan bod in de enquête. Worden specifieke groepen ambtenaren deskundig gemaakt om met homoseksualiteit om te gaan (bijvoorbeeld politieambtenaren, sportleiders)? Zijn er gemeentelijke organisaties die zich bezighouden met homo-/lesbisch emancipatiebeleid zoals de GGD, politie en anti-discriminatiebureaus? Is homoseksualiteit een thema is het uitwisselingsprogramma rond de stedenband? Verder hebben wij gevraagd naar de houding van de gemeente ten aanzien van het huwelijk tussen twee mensen van hetzelfde geslacht. Moeten alle BABS-en (Bijzondere Ambtenaren Burgerlijke Stand) alle huwelijken voltrekken of wordt er een uitzondering gemaakt voor gewetensbezwaarden?

Ook wilden wij weten of er contacten zijn tussen de gemeente en homobelangenorganisaties. Verstreckt de gemeente subsidie aan deze organisaties en zo ja, hoeveel? Welke criteria hanteert de gemeente als het gaat om subsidies voor specifieke groepen?

Wij vroegen verder naar hoe de gemeente als werkgever omgaat met homoseksualiteit. Is er aandacht bij vertrouwenspersonen, is homoseksualiteit opgenomen in een anti-pestbeleid en is er een ontmoetingspunt voor homoseksuele en lesbische gemeenteamttenaren?

Tenslotte hebben wij een aantal opvattingen over homoseksualiteit en redenen genoemd om geen homobeleid uit te voeren door de gemeente. Gevraagd werd aan te geven in hoeverre deze van toepassing zijn. Zaken die hier aan de orde kwamen zijn onder andere of er überhaupt ooit signalen zijn vanuit de doelgroep, hoe de opstelling van ambtenaren versus B&W is en in welke mate men denkt dat de emancipatie van homoseksuelen voltooid is. (Zie Bijlage 2: de vragenlijst)

De vragenlijst is op 6 mei 2003 verstuurd naar alle (op dat moment) 499 gemeenten. De vragenlijsten zijn geadresseerd aan het College van Burgemeester en Wethouders. Daarnaast is de vragenlijst verstuurd naar circa 50 contactpersonen binnen gemeenten die in het afgelopen jaar aan het Kenniscentrum hadden laten weten dat zij geïnteresseerd waren in het onderhouden van enige vorm van contact met het Kenniscentrum. 90 overige grotere gemeenten hebben we ook nog een extra enquête gestuurd ter attentie van de 'contactpersoon emancipatiebeleid'.

De gemeenten werd gevraagd uiterlijk 1 juni 2003 te reageren. Op die datum waren 131 vragenlijsten terug ontvangen. Vervolgens zijn de 50 grootste gemeenten telefonisch benaderd met het verzoek de enquête te retourneren, wanneer zij dat op dat moment nog niet hadden gedaan. Dit leverde nog een verdere 11 enquêtes op. Ook spontaan kwamen na 1 juni nog enkele vragenlijsten terug. De laatste vragenlijst werd terug ontvangen op 11 september 2003 (!) Deze is niet meer verwerkt.

2.2 De respons

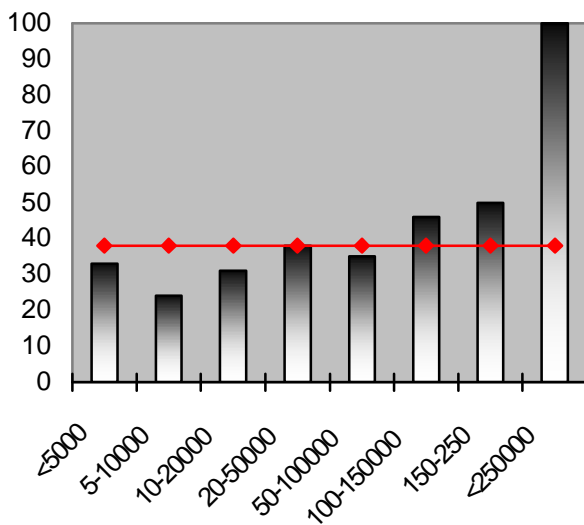
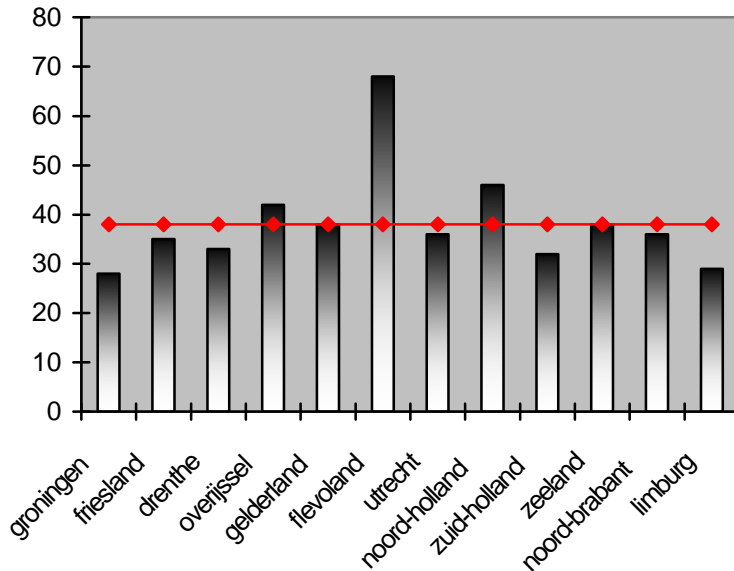
In totaal zijn 184 vragenlijsten terug ontvangen, van 181 gemeenten (3 gemeenten hebben de enquête dubbel teruggestuurd). De respons bedraagt daarmee 38%. Tevens hebben 8 gemeenten laten weten (per brief, telefoon of per e-mail) dat zij geen homobeleid hadden, of dat het geen prioriteit had in hun gemeente en zij daarom de enquête niet wilden invullen.

Er is op twee wijzen gekeken in hoeverre de respons representatief is voor de gemeenten in Nederland: naar grootte en naar spreiding per provincie.

Aantal inwoners	Onderzoek	NL (%)	(%)	Provincie	terug	% totaal provincie
<5000	6 (3,3)	20 (3,7)	33	Groningen	7	28
5000-10000	25 (13,7)	101 (18,8)	24	Friesland	11	35
10 -20 000	59 (32,4)	189 (35,2)	31	Drenthe	4	33
20 - 50 000	65 (36,3)	168 (31,3)	38	Overijssel	11	42
50 - 100 000	12 (6,6)	34 (6,3)	35	Gelderland	27	38
100 -150 000	7 (3,8)	15 (2,8)	46	Flevoland	4	66
150 –250 000	3 (1,6)	6 (1,3)	50	Utrecht	12	36
> 250 000	4 (2,2)	4 (0,6)	100	Nd-Holland	30	46
				Zuid-Holland	31	32
				Zeeland	5	38
				Nd-Brabant	25	36
				Limburg	14	29
Totaal	181 100%	537 (100%)	%			

NB: Het aantal gemeenten is gerekend naar de staat van 2000 (CBS: Bevolking der Gemeenten van Nederland op 1 januari 2000; pp.68/69). Toen waren er nog 537 gemeenten. Inmiddels is dat teruggebracht tot 496. De percentages kloppen dus niet helemaal. In de rechterkolom staat eerst het totaal aantal gemeenten van die grootte, dan het percentage, en dan het responspercentage.

De gemiddelde respons op de enquête was 38%. Wanneer men kijkt naar de gemiddelde respons naar grootteklasse van de steden dan zijn de gemeenten 20.000-50.000 inwoners precies representatief in de enquête vertegenwoordigd.

Figuur 1 en Figuur 2: Respons naar provincie en naar inwoneraantal van de gemeente.

Oververtegenwoordigd zijn de steden boven 100.000 inwoners. Ondervertegenwoordigd zijn met name de kleine gemeenten van 5000-10 000 inwoners. Wanneer men kijkt naar de respons per provincie dan is de enquête representatief voor de provincies Gelderland,

Zeeland, Utrecht, Noord Brabant, Friesland. Een bovengemiddelde respons werd ontvangen uit Overijssel, Flevoland, Noord-Holland; een lage respons uit Groningen en Limburg.

Bij de gemeenten die ook na een herhaalde oproep niet reageerden (of die reageerden dat zij wegens ziekte/vacature van de desbetreffende ambtenaar geen gelegenheid hadden de enquête in te vullen) bevonden zich enkele waarvan bekend was dat zij wel iets aan homo-emancipatie deden. Via internet en publicaties in de (homo)pers hebben wij zo nog enkele gemeenten aan de lijst kunnen toevoegen. (NB: Daarbij was onder meer Den Bosch, dat telefonisch had medegedeeld de enquête wegens tijdgebrek niet in te zullen vullen, omdat ze niets aan homo-emancipatie deden. Den Bosch geeft echter wel subsidie aan het COC). De statistische berekeningen en staatjes hebben echter steeds betrekking op de 181 gemeenten die de enquête hebben geretourneerd.

2.3 Opmerkingen

Wij vonden het van belang om vooral informatie over de grotere gemeenten te ontvangen. Uit onderzoek blijkt namelijk dat er relatief meer homoseksuelen in de grote steden wonen¹. Er is binnen deze gemeenten dus een grote groep homoseksuelen aanwezig waarvoor het zinnig is om beleid op te zetten. Bovendien zal een grotere gemeente financieel meer mogelijkheden hebben om beleid voor specifieke groepen op te zetten. Zoals uit het staatje in Bijlage 1 blijkt, hebben echter lang niet alle grotere gemeenten de enquête geretourneerd. Zoveel mogelijk hebben wij getracht aanvullende informatie over deze gemeenten te verzamelen. Dat is primair via internet gebeurd.

In een aantal gevallen kregen wij vanuit een gemeente twee vragenlijsten terug:

---

¹ Onderzoek: Sandfort, Theo G.M. en Ernest M.M. de Vroome (1996) Homoseksualiteit in Nederland : een vergelijking tussen aselecte groepen homoseksuele en heteroseksuele mannen. In: *Tijdschrift voor seksuologie*, 1996, 20: 232-245. En: Janssens, Jan, Elling, Agnes & Van Kalmthout (2003) *"Het gaat om de sport"*. Den Bosch W.J.H. Mulierinstituut.

één van onze contactpersoon en één die via het College van B & W was ingevuld. Vergelijking van de twee vragenlijsten leverde steeds op dat onze contactpersonen het beste geïnformeerd bleken, en het meest uitgebreide antwoord gaven. De meest uitgebreide ingevulde vragenlijst werd dan voor deze gemeente opgenomen. Overigens liepen de antwoorden erg uiteen, terwijl het toch om dezelfde gemeente ging.

Dat ambtenaren niet altijd even goed op de hoogte zijn van wat er in hun gemeente speelt blijkt onder andere uit het feit dat enkele gemeenten waar onlangs een homofestiviteit plaatsvond, invullen dat er in de gemeente geen culturele activiteiten plaatsvinden op het terrein van homoseksualiteit. Bijvoorbeeld: Deventer vulde ongeveer in de week dat Roze Zaterdag 2003 werd voorbereid, in dat er niets in de gemeente gebeurde; Eindhoven bleek niet op de hoogte van Pink Monday en het eerste openlucht Gay Dance festival in deze gemeente.

Opvallend is verder dat ambtenaren van 21 gemeenten niet weten of er in hun gemeente belangenorganisaties zijn voor lesbische vrouwen en homoseksuele mannen. Terwijl dit toch vaak de ambtenaren zijn die op de hoogte zouden moeten zijn van ontwikkelingen op maatschappelijk terrein, gezien het feit dat ze deze enquête toegewezen hebben gekregen om in te vullen. Overigens geldt dit niet voor onze contactpersonen die de enquête ingevuld hebben; de meeste van hen geven aan te weten of er belangenorganisaties zijn en in welke vorm er contact plaatsvindt.

Verder blijken gemeenteambtenaren niet op de hoogte van het feit dat er straten naar voorvechters van de homoseksuele emancipatie zijn genoemd, terwijl dit aantoonbaar wel het geval is. Leiden en Nijmegen hebben een straat genoemd naar Niek Engelschman, de oprichter van het COC. Groningen en Den Haag, die allebei de enquête niet

hebben geretourneerd, hebben zelfs een "homowijk" met straatnamen die bewust naar voorvechters van de homo-emancipatie zijn genoemd.

3. Homoseksualiteit in het gemeentebestuur

Waarom Homobestuur?

Al van te voren werd uit contacten van het Kenniscentrum met verschillende gemeenten duidelijk dat het aantal gemeenten dat een expliciet homobestuur voert, vrij minimaal is. Die conclusie werd inderdaad bevestigd door de enquête: in 2003 zijn er 11 gemeenten in Nederland die homospecifiek bestuur uitvoeren. (dat is 6,6% van de totale respons). In deze 11 gemeenten (12 inclusief Den Haag²) woont 16,8% van de Nederlandse bevolking). Met deze conclusie zouden we snel klaar zijn. Het wil namelijk niet zeggen dat er verder door gemeenten niets aan homo-emancipatie wordt gedaan.

Er zijn immers een groot aantal instrumenten om iets aan homo-emancipatie te doen. Bestuursmatig kan dit op verschillende manieren worden ingevuld. Naast de groep gemeenten die homospecifiek bestuur voert, is er ook nog een groep gemeenten (eveneens 12) die homoseksualiteit op de een of andere wijze in het bestuur heeft staan. Dat is meestal als doelgroep van emancipatie- of facet bestuur, of als groep waar in het algemeen aandacht aan gegeven wordt. In totaal bereikt dit bestuur ruim 22% van de Nederlandse bevolking.

In de inleiding hebben wij al enkele legitimaties genoemd waarom gemeenten aan homospecifiek bestuur doen en wat de belangrijkste doelen van het bestuur zijn. Enkele voorbeelden:

De gemeente *Rotterdam* streeft naar een pluriforme samenleving waarin iedereen ongeacht sekse, seksuele

geaardheid of andere maatschappelijke ordeningsprincipes zoals etniciteit en leeftijd de mogelijkheid heeft een zelfstandig bestaan te verwerven en waarin vrouwen en mannen gelijke rechten, kansen, vrijheden en (sociale) verantwoordelijkheden kunnen realiseren, waarbij uitsluiting wordt tegengegaan.

Hoofddoelstelling van het bestuur in *Utrecht* is de bestrijding van formele en informele homodiscriminatie en de bevordering van homo-emancipatie, op collectief en individueel niveau. De gemeente streeft er naar door haar optreden en in haar verordeningen discriminatie op grond van homoseksualiteit tegen te gaan en gediscrimineerden in staat te stellen zich op basis van non-discriminatiebepalingen te verdedigen tegen discriminatie.

Wageningen gaat uit van het meewerken aan een werkklimaat waarin homoseksualiteit niet minder vanzelfsprekend is dan heteroseksualiteit en wordt geaccepteerd, op een positieve manier zichtbaar is en waarin discriminatie niet wordt getolereerd. Met alleen een toleranter houding van de omgeving wordt homoseksualiteit niet werkelijk als gelijkwaardig aan heteroseksualiteit beschouwd en kan nog niet worden gesproken van emancipatie van homoseksualiteit.

Nijmegen constateert dat in de praktijk van alledag de tolerantie echter nog lang niet volledig [is]: intolerantie, onzichtbaarheid en onveiligheid voor homoseksuele mannen en lesbische vrouwen zijn op sommige plaatsen nog aan de orde van de dag. De gemeente realiseert zich dat zij de houding van de Nijmeegse bevolking ten opzichte van homoseksualiteit slechts in beperkte mate kan beïnvloeden. Toch zal een actieve opstelling van de gemeente kunnen bijdragen om de tolerantie te verhogen.

² De gemeente Den Haag heeft de enquête niet ingevuld, maar heeft in haar gemeentebestuur wel veel aandacht voor homoseksualiteit.

3.1 Kenmerken van gemeenten met homospecifiek beleid.

Van te voren hadden wij drie aannames over factoren die van belang zijn bij het ontwikkelen van homospecifiek beleid door gemeenten: het aantal inwoners, de ligging en de politieke voorkeur.

Of politieke kleur ook een belangrijke factor is, is overigens niet zo makkelijk te bepalen: homobeleid blijkt vaak een zaak te zijn die zich over meerdere jaren uitstrekt. De politieke kleur van de gemeenteraden is na de gemeenteraadsverkiezingen van 2002 nogal veranderd, maar het beleid is meestal al voor die periode vastgelegd voor een aantal jaren. Politieke kleur is daarom beperkt onderzocht; van die gemeenten waarvan uit de enquête bleek dat ze op de een of andere wijze in beleid of implementatie iets met homoseksualiteit deden, is de politieke strekking van de gemeenteraad in 2003 bepaald. Daarbij werden vier categorieën onderscheiden: "links" (gemeenteraad met een meerderheid PvdA, D66, GroenLinks, SP) "rechts" (gemeenteraad met meerderheid CDA, VVD, ChristenUnie, SGP); gemengd (geen duidelijke meerderheden) en lokaal (gemeenteraad overwegend lokale partijen).

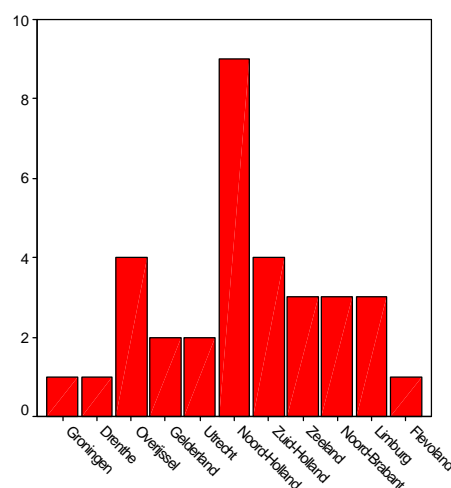
De aanname die wij van te voren hadden dat de grootte van de gemeente een belangrijke factor is bij de ontwikkeling van homospecifiek beleid blijkt in de cijfers te kloppen.

De provinciale spreiding van de 11 gemeenten met homospecifiek beleid loopt uiteen. Niet alleen de randstedelijke provincies hebben gemeenten met homospecifiek beleid,

Grootte	Homospecifiek beleid		Totaal
	Nee	Ja	
Tot 50.000 inw	154	2	156
50.000-250.000	18	6	24
meer dan 250.000	0	3	3
totaal	170	11	181

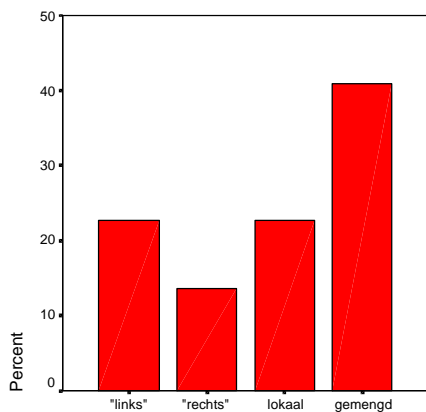
Figuur 3: Gemeentegrootte en homospecifiek beleid

zoals Noord- en Zuid-Holland en Utrecht met respectievelijk 3, 2 en 1 gemeente(n), maar ook in Overijssel, Zeeland en Limburg is een gemeente te vinden die aan specifiek homobeleid doet. In de provincie Gelderland zijn er zelfs 2 gemeenten met homospecifiek beleid. De overige provincies zijn niet vertegenwoordigd, maar hebben wel gemeenten die in een andere vorm homospecifiek beleid voeren.

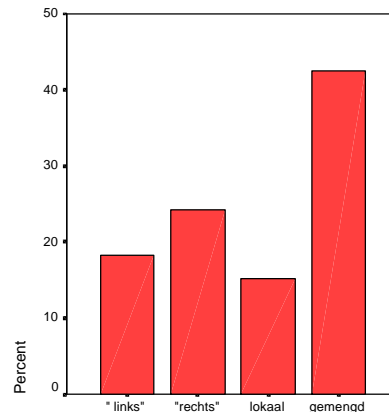
Figuur 4: provinciale spreiding 33 gemeenten met vorm van homobeleid

Samenstelling raad 22 gemeenten

Figuur 5: Overwegende politieke samenstelling van de raad in 22 gemeenten waar homoseksualiteit in de beleidsvoornemens staat.

Figuur 6 : idem in 33 gemeenten met enige vorm van aandacht voor homoseksualiteit (dus inclusief die gemeenten die budget voor homospesifieke doeleinden ter beschikking stellen).

Gemeenten met een overwegend "linkse" gemeenteraad (PvdA, GL, SP, D'66) hebben meer aandacht voor homoseksualiteit in het beleid dan gemeenten met een meer rechtse signatuur. Deze stellen echter wel wat vaker

budget ter beschikking. In ruim 40% van de gemeenten heeft de raad een gemengde samenstelling; bestuurlijke pluriformiteit is kennelijk geen slechte voedingsbodem voor aandacht voor homoseksualiteit.

3.2 Bestuurlijke inbedding van het homo- en lesbisch emancipatiebeleid

3.2.1 Homobeleid en andere vormen van emancipatiebeleid

Homospesiefiek beleid is niet de enige manier waarop gemeenten aandacht aan homoseksualiteit kunnen geven. Daarbij zijn er diverse mogelijkheden:

- De gemeente kent een algemeen emancipatiebeleid waarbinnen één of meerdere speciale doelgroepen kunnen worden onderscheiden. 39 gemeenten kennen een algemeen emancipatiebeleid. De meeste gemeenten (nl. 80%) kennen wel een of meer groepen waar zij speciale aandacht aan besteden.
- Een aantal gemeenten is van mening dat de belangen van bijzondere groepen het beste kunnen worden behartigd binnen alle facetten van het gemeentelijk beleid. Onder een coördinerende wethouder of ambtenaar wordt beleid uitgezet binnen verschillende gemeentelijke diensten. 75 gemeenten zeggen aan facetbeleid te doen.
- Een aantal gemeenten kent diversiteitsbeleid, namelijk 39 gemeenten.
- Enkele gemeenten (7) hebben homoseksualiteit in de algemene beleidsvoornemens opgenomen.

In de volgende paragraaf zal de vraag worden beantwoord of homoseksuelen ook als doelgroep binnen ander beleid worden onderscheiden. In de praktijk blijkt het onderscheid tussen verschillende vormen van beleid voor de meeste gemeenten moeilijk te maken.

3.2.2 Doelgroepen, aandachts- en facetbeleid

Iets meer dan een vijfde van de gemeenten (21,4%) zegt algemeen emancipatiebeleid te hebben. Algemeen emancipatiebeleid is vooral iets voor gemeenten groter dan 20.000 inwoners: de helft van de gemeenten van deze omvang heeft een algemeen emancipatiebeleid. De basis van dit beleid is meestal een nota emancipatiebeleid. Bij dit emancipatiebeleid worden door gemeenten nog expliciet de volgende doelgroepen onderscheiden: vrouwen 14,8%, allochtonen 9,3%, homoseksuelen 6,6%, ouderen 2,2%, gehandicapten 1,6 %, jongeren 1,1% . Onder emancipatie verstaat men kenmerkend vooral vrouwenemancipatie, en tot op zekere hoogte ook wel homo-emancipatie. Alleen de gemeente Den Haag gebruikt het emancipatiebeleid om een programma en aanzienlijke subsidiegelden voor homo-emancipatie ter beschikking te stellen.

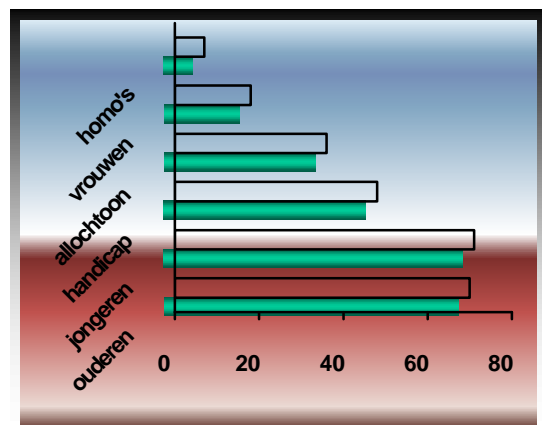
Voorbeeld: Den Haag

“Emancipatie: doorstart in 2000. Uitgangspunten voor het Emancipatieprogramma in het jaar 2000”: “Hoewel wettelijke regelingen en bepalingen de discriminatie van homoseksuelen verbieden, is er nog niet volledig sprake van gelijke kansen en posities van homo-mannen en -vrouwen. Veelal heeft hun achterstelling een bijna onzichtbaar karakter en beweegt het zich sluipend door arbeidsorganisaties en andere maatschappelijke instellingen. Het is van belang om samen met homoseksuele mannen en lesbische vrouwen na te gaan waar hun maatschappelijke positie nog verder versterking en verbetering behoeft” (p.7) Hiertoe stelt de gemeente jaarlijks een activiteiten- en initiatievenbudget in. Per jaar wordt bekeken waar knelpunten liggen en wordt bekeken of het budget mede voor deze doelen kan worden ingezet (zo ligt sinds enige tijd de nadruk op het onderwijs en allochtone homoseksuelen).

80% van de gemeenten onderscheidt (daarnaast) één of meer aandachtsgroepen waar men speciaal aandacht aan schenkt. In bijna driekwart van deze gemeenten betreft het leeftijds-specifiek beleid: ouderen en jongeren worden even vaak als speciale groep genoemd. 70% van alle gemeenten onderscheidt ouderen als een bijzondere aandachtsgroep. 71% onderscheidt jongeren als aandachtsgroep. Iets minder dan de helft (48%) gehandicapten, iets meer dan een derde (36%) allochtonen. Vrouwen- en homo-emancipatie komen er beduidend minder goed vanaf: bijna 18% van de gemeenten onderscheidt vrouwen als doelgroep; en bijna 7% homoseksuelen. (N=12) In het laatste geval gaat het weer met name om steden boven 100.000 inwoners.

In het facetbeleid let 41% van de gemeenten op speciale groepen. Hier is

dezelfde trend: 30 % let op ouderen en op jongeren, 20% op gehandicapten; 18 % op allochtonen, 8% op vrouwen en nog geen 3% op homoseksuelen.

Homoseksualiteit in de algemene beleidsvoornemens

Bij enkele gemeenten staat homoseksualiteit in de algemene beleidsvoornemens. Dit is de meest geïntegreerde vorm van homobeleid, maar komt toch zelden voor.

Voorbeeld: Noordwijk

In Noordwijk staat homoseksualiteit in de Nota Lokaal Volksgezondheid (2003-2007). In het jaar 2005 zal de gemeente als tweede knelpunt (na knelpunt nr 1 : eenzaamheid) onderkend: Onvoldoende voorlichting homoseksualiteit. Legitimatie van dit knelpunt: rond 8% van de bevolking is homoseksueel. Gezien het percentage homoseksuelen (mannen en vrouwen) binnen de gemeente is het van belang om informatie te geven, zodat zij een gelijkwaardige plaats binnen de maatschappij kunnen innemen. Het doel van de voorlichting is dat mensen kunnen uitkomen voor hun seksuele geaardheid. Dit zal gebeuren door middel van voorlichting aan jongeren, vooral door de GGD. De gemeente speelt in op de controle door de onderwijsinspectie op voorlichting over homoseksualiteit op scholen. De kosten zijn p.m.

Voorbeeld: Tiel

In het college is besloten om aandacht voor de belangen en problemen van holebi's daar waar mogelijk aan de orde te stellen, dat nog in deze collegeperiode moet leiden tot in de samenleving gedragen beleid.

Diversiteitsbeleid

Diversiteitsbeleid is overheidsbeleid gericht op het laten terugkomen van de bevolkingsdiversiteit in de personele samenstelling en cultuur van gemeentelijke instellingen en bedrijven, en op het bestrijden van negatieve beeldvorming, vooroordelen en uitsluiting (definitie NIZW).

Over de terminologie diversiteitsbeleid bestaat nogal wat verwarring. In de bovenstaande definitie van diversiteitsbeleid gaat het in eerste instantie om het veranderen van gemeentelijke instellingen en bedrijven; dus intern gericht. Voor zeven gemeenten in deze enquête is dat ook precies wat diversiteitsbeleid inhoudt.

In de enquête namen wij overigens een ruimere omschrijving van diversiteitsbeleid op, te weten beleid waarbij getracht wordt alle inwoners van de gemeente gelijkwaardig te laten participeren in de multiculturele samenleving. Dit werd ingegeven door het feit dat een aantal (grote) gemeenten, bij voorbeeld Amsterdam, het begrip diversiteitsbeleid op deze wijze invult. De gemeenten kregen de mogelijkheid in te vullen hoe deze specifieke vorm van beleid bij hem benoemd of gedefinieerd werd.

21,4 % van de gemeenten kent diversiteitsbeleid (39 gemeenten); vaak wordt het benoemd als integratiebeleid of een variant daarop. Voor iets minder dan de helft van deze gemeenten betekent diversiteitsbeleid culturele minderheden beleid.

Gemeenten met diversiteitsbeleid of een variant daarop zijn voornamelijk gemeenten groter dan 20.000 inwoners.

De vraag naar diversiteitsbeleid was met name ingegeven omdat uit het veld berichten komen dat bij de uitvoering van diversiteitsbeleid vooral naar etnische minderheden wordt gekeken en niet naar de diverse samenstelling van de bevolking als geheel, dus inclusief sekse en seksuele voorkeur. Beleidsmatig is daar niet veel van te merken: de meeste van deze gemeenten (21 van de 39) zijn het er mee eens dat diversiteitsbeleid gelijkwaardige participatie van alle burgers inhoudt. Bovendien overlappen gemeenten met een vorm van aandacht voor homobeleid en diversiteitsbeleid elkaar in grote mate: van de 39 gemeenten met diversiteitsbeleid kennen er 22 geen enkele vorm van aandacht voor homobeleid.

Er zijn een aantal opvallende uitzonderingen, waar de introductie van diversiteitsbeleid inderdaad betekent dat bestaand homo-emancipatiebeleid wordt geschrapt, zoals in de

gemeente Zoetermeer. Aan het einde van deze paragraaf wordt gezien in hoeverre de opvattingen over homo-emancipatie bij gemeenten met diversiteitsbeleid verschillen van andere gemeenten.

Voorbeeld: Amsterdam

Amsterdam heeft in 1999 de omslag gemaakt van minderhedenbeleid naar diversiteitsbeleid. Iedereen die in de stad leeft, moet kunnen meedoen. In de eerste vier jaren (1998-2002) heeft men vooral geprobeerd het gemeentelijk beleid en de dienstverlening af te stemmen op de diversiteit van de Amsterdamse bevolking en de participatie van alle Amsterdammers te bevorderen. In 2002 constateerde men dat de sociale cohesie in de stad ondanks successen door verschillende (deels externe) oorzaken, zoals de aanslagen van 11 september ernstig onder druk staat. Onder de maatschappelijke vraagstukken die op de agenda staan voor de komende periode, behoort ook de acceptatie van homoseksualiteit, vooral die onder leraren in het onderwijs, met name op "zwarte" scholen.

Diversiteit gaat echter alle portefeuilles aan. De maatschappelijke vraagstukken moeten in samenhang bij de verschillende beleidsdiensten en onderdelen van de organisaties worden opgepakt. De regie van de activiteiten ligt bij de eenheid Diversiteit, onderdeel van de sector Maatschappelijke Economische en Culturele Ontwikkeling. De aparte homo-emancipatie-beleidsmedewerker van de gemeente verdween daarmee; de taken werden ondergebracht binnen deze eenheid diversiteit. Voor 2003 zijn de volgende vijf gebieden prioritair gemaakt: werk, kunst & cultuur, zorg, onderwijs, veiligheid.

In 2003 ontstond grote opschudding onder de Amsterdamse homobelangenorganisaties toen bleek dat de gemeente de bestaande, soms langjarige, subsidierelaties wilde ontbinden en vervangen door gerichte projectsubsidies. Volgens de verantwoordelijk wethouder betekende dit niet dat er in het vervolg geen geld voor homo-emancipatie meer beschikbaar zou zijn, maar het zal worden ingezet op terreinen die prioriteit hebben, met name in het onderwijs.

De gemeenten konden aangeven hoe actief zij zichzelf vonden bij de uitvoering van (diversiteits)beleid (maar misschien ook wel emancipatiebeleid). Een kwart van alle gemeenten vindt zich actief in de uitvoering van het beleid. Het betreft hier vooral de gemeenten boven 50.000 inwoners; een derde vindt zich nauwelijks actief (vooral de gemeenten tussen 10.000 en 50.000 inwoners) en 40% geeft aan helemaal niet actief te zijn (vooral de gemeenten onder de 20.000 inwoners) bij de uitvoering van dit beleid.

De vraag is of het waar is dat gemeenten met diversiteitsbeleid minder aandacht hebben voor homoseksualiteit. Aan het einde van de enquête werd de gemeenten een aantal uitspraken voorgelegd over opvattingen over de werking van de gemeente en over homoseksuelen in de gemeente in relatie tot homospecifiek beleid. Op een schaal van 1 tot 5 konden gemeenten zich uitspreken of zij van mening waren dat deze uitspraken golden voor de gemeente (score 5) of dat het juist helemaal niet van toepassing was op de gemeente (score 1). In onderstaande tabel ziet U de gemiddelde uitspraken op de stellingen:

- Wij krijgen nooit signalen (van knelpunten rondom homoseksualiteit)
- Wij zijn nooit in contact met plaatselijke homo's
- Homobeleid heeft geen prioriteit in deze gemeente
- De emancipatie van homoseksuelen is voltooid.

	wij krijgen nooit signalen	wij zijn nooit in contact met plaatselijke homo's	de emancipatie van homoseksuelen is voltooid	het heeft geen prioriteit
Diversiteitsbeleid	3,77	2,77	2,69	3,51
Emancipatiebeleid	3,62	2,77	2,33	3,62
Homospecifiek beleid	2,36	1,55	2,27	2,82
Homoseksuelen aandachtsgroep	2,58	1,58	2,50	2,92
Geen (homo) beleid	3,76	3,32	2,14	3,81

In bovenstaande tabel zijn de gegevens van gemeenten met en zonder homospecifiek beleid, emancipatiebeleid en diversiteitsbeleid met elkaar vergeleken. Hoe hoger de score, hoe meer men het eens is met de stelling. De gemeenten die helemaal geen homo- of diversiteitsbeleid hebben schelen niet veel van elkaar in hun scores. De gemeenten die wel enige vorm van beleid hebben schelen aanzienlijk van elkaar. Het verschil lijkt statistisch niet significant te zijn.

Naam	Soort beleid; speciale onderdelen																	
	H	D	E/F	Alg	A	S	Pro	Per	Fac	Ins	Amb	St	Ov	P	Info	Adc		Prod
Nijmegen	X	X	X	X	X	Xxx	X	X	X	X	X	X			X	X	X	17
Amsterdam	X	X		x	X	xxx	x	x	x	x		x	x	x	x		x	17
Rotterdam	X	X	x		X	xxx	x	x	x	x			x	x	x		x	15
Utrecht	X	X			X	xxx	x	x	x	x			x	x	x		x	15
Leiden	X	X	x	x	X	xxx	x	x	x				x	x	x			14
Wageningen	X	X	x		X	xx	x	x	x	x		x			x			13
Haarlem	X	X			x	xx	x			x					x			8
Den Haag			x			xxx												8+
Deventer	X		x			xx												4
Middelburg	X		x			xx												4
Purmerend	X	x	x			x							x					3
Heerlen	X						x	x						x				3
Tiel		X	x	x	x		x	x		x								7
Eindhoven		x				xx	x			x								5
Helmond		x				xx							x		x			4
Noordwijk				x			x								x		x	4
Winschoten			x				x											2
Bussum			x			x												2
Emmen		x	x															2
Almere			x												x			2
Alphen a.d Rijn				x						x								2
Waddinxveen				x														1
Sittard-Geleen				x														1
Uithoorn			x															1
Tubbergen						x		x						x	x		x	5
Rijnwoude								x	x		x					x		4
Schagen						x								x		x		3
Millingen d Rijn						x			x							x		3
De Lier									x							x		3
Amersfoort						x										x		2
Bloemendaal						x					x							2
Veldhoven						x		x										2
Langedijk						x		x										2
Weert										x							x	2
Den Bosch						x												1
Tilburg						x												1
Enschede						x												1
Schijndel															x			1
Beuningen															x			1
Veere						x												1
Gennep						x												1
Goes						x												1
Heerhugowaard						x												1
Slochteren						x												1
Muiden						x												1
Naarden						x												1
Best																		1
Bergeijk								x										1

Overzicht gemeenten met instrumenten tot homospecifiek beleid

LEGENDA

H	Homospecifiek beleid
D	Homoseksuelen als doelgroep
E/F	Homoseksuelen in emancipatiebeleid of facetbeleid genoemd
Alg	Homoseksualiteit in algemene beleidsvoornemens gemeente genoemd
A	Ambtelijke ondersteuning voor homobeleid
S	Subsidie/projectgeld voor homospecifiek beleid/organisaties
	S x tot 5000 euro per jaar
	S xx van 5000- 40,000 euro per jaar
	S xxx meer dan 40,000 euro per jaar
Pro	Gemeente ondersteunt projecten op het terrein van homo-emancipatie
Pers	Gemeente ondersteunt personen die iets aan homo-emancipatie doen
Fac	Gemeente stelt faciliteiten ter beschikking voor homo-emancipatie
Inst	Gemeente heeft overleg met instellingen over homo-emancipatiebeleid
Amb	Gem. maakt ambtenaren (van deze instellingen) deskundig over homobeleid
St	Stedenband met aandacht voor homoseksualiteit
Ov	Overleg met gemeentelijke/professionele organisaties over homo-specifiek beleid
P	Stedelijk platform voor homo-overleg met gemeente
Info	Informatie over homoseksualiteit door gemeente aangeboden
Adcie	Gemeentelijke adviescommissie homobeleid
Prod	Gemeente vervaardigt specifieke producten homolesbische emancipatie

Maximum aantal punten = 19

LIJST VAN GEMEENTELIJKE ACTIVITEITEN OP HOMOSPECIFIEK GEBIED³

³ Die gemeenten die als **enige** activiteit informatie over homoseksualiteit verstrekken zijn niet in deze tabel opgenomen

4. Homobeleid in de praktijk

Het homo-emancipatiebeleid valt in de meeste gemeenten onder de afdeling Welzijn (7 van de 11). Dit is een voor de hand liggende keuze, aangezien de meeste onderwerpen die binnen het terrein van het homo-emancipatiebeleid vallen op het terrein van welzijn en gezondheidszorg liggen. Het emancipatiebeleid valt ook meestal onder de afdeling Welzijn. Voor Integratiebeleid heeft men meestal een aparte wethouder.

In 2 gemeenten valt homobeleid onder de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling (DMO), in één gemeente onder bestuurszaken, in één gemeente onder de GGD en in twee gemeenten onder voor deze gemeente specifiek bestuurlijke eenheden.

4.1.1 Enkele voorbeelden

Rotterdam

De uitvoering van het homo-/lesbisch emancipatiebeleid in Rotterdam is ondergebracht bij de GGD. Bij de GGD is een ambtenaar ondergebracht, die zowel vrouwen- als homobeleid in haar portefeuille heeft. Het grootste gedeelte van het beleid wordt uitgevoerd door middel van het verstrekken van subsidies aan uitvoerende organisaties (zoals Rotterdam Verkeert). Ook andere gemeentelijke of gesubsidieerde organisaties houden zich bezig met onderwerpen die nauw verwant zijn met het homo-/lesbisch emancipatiebeleid, zoals RADAR (anti-discriminatie bureau). Dit gebeurt in overleg met de GGD. Tevens is er regelmatig overleg met de homobelangengroeperingen in de stad.

Conform het landelijk homo-emancipatiebeleid is het Rotterdamse beleid gestoeld op twee pijlers: enerzijds het faciliteren van homo-/lesbische zelforganisaties en belangenorganisaties om homo's en lesbo's zelf de mogelijkheid te geven zich weerbaarder te maken en op te stellen in de maatschappij; en anderzijds beleid dat er op gericht is om

meer tolerantie en een homovriendelijk klimaat in de samenleving te creëren.

In het actieprogramma "Emanciperen doe je niet alleen" (2003-2006) ligt de prioriteit bij de maatregelen die genomen moeten worden om de tolerantie ten aanzien van homoseksualiteit in deze multiculturele stad te garanderen en de stad homovriendelijk te maken en te houden. Daarnaast wil men het beleid uitbreiden ('mainstreamen') naar andere gemeentelijke organisaties en instellingen (naast de GGD). Deze organisaties moeten zich ervan bewust zijn, dat zij een aandeel kunnen en moeten hebben in het impliciet of expliciet bestrijden van discriminatie van en intolerantie jegens homoseksuelen en het tegengaan van uitsluiting van deze groep. Want, emanciperen kunnen ook homoseksuelen niet alleen. Terreinen die daarbij van het grootste belang zijn en grotendeels ook onder de collegeprioriteiten vallen zijn: openbare orde en veiligheid, inburgering en integratie, jeugdbeleid, onderwijs, ouderenbeleid, gezondheidszorg/welzijn, sport & recreatie en cultuur.

Om dit te bereiken heeft men een drietal doelen voor de planperiode geformuleerd:

- Beleidsuitvoering verbeteren, zodat subsidies meer resultaatgericht worden ingezet;
- Homoseksualiteit in de multiculturele stad. De prioriteit komt bij maatregelen die genomen moeten worden om de tolerantie ten aanzien van homoseksualiteit in de multiculturele stad te garanderen en de stad homovriendelijk te maken en te houden;
- Mainstreaming van het homo-emancipatiebeleid. Alle gemeentelijke diensten en organisaties moeten zich er van bewust zijn dat zij een aandeel kunnen en moeten hebben in het bestrijden van discriminatie en intolerantie. Het gaat dan vooral om de beleidsterreinen openbare orde en veiligheid, inburgering en integratie, jeugdbeleid, ouderenbeleid, gezondheidszorg en welzijn,

sport, recreatie & cultuur en personeelsbeleid bij de gemeente zelf. Een ambtenaar besteedt 0,33 f.t.e. van de werktijd aan de ontwikkeling van het beleid en aan de ambtelijke ondersteuning van de Adviescommissie voor Homo- en Lesbische Emancipatie.

Nijmegen

In Nijmegen stoelt het homobeleid thans op de (raads)Notitie actualisering Homo/lesbisch beleid 2002-2005, die januari 2002 door het College van Burgemeesters en wethouders werd overgenomen. De notitie constateert dat sinds de nota *Meer dan tolerantie* uit 1988 een aantal successen valt te noemen, met name op het terrein van politie, welzijn, maatschappelijk werk en antidiscriminatie. Maar op een aantal terreinen is nog concreet beleid nodig:

- Het bevorderen van het gevoel van veiligheid
- Verbreding van het draagvlak in de samenleving
- Het behoud van de hulpverlenende en sociale infrastructuur
- Hulp aan kwetsbare en achterstands-groepen (zoals jongeren, vrouwen, ouderen en alloctonen en homoseksuelen)
- Aandacht voor lichamelijke en geestelijke gezondheidszorg
- Het stimuleren van de zichtbaarheid met name van weinig zichtbare groepen als lesbische vrouwen.

Dit leidt tot drie prioriteiten de komende periode:

- Nadruk op subsidiering van activiteiten gericht op de emancipatie van achterstandsgroepen.
- De intentie om met de homo-organisaties gericht te zoeken naar activiteiten rond het thema homoseksualiteit en multiculturele samenleving en activiteiten gericht op het bevorderen van het veiligheids gevoel.
- Het vastleggen van criteria voor de beoordeling van subsidieaanvragen.

Het beleid in Nijmegen is breed opgezet. Speciale aandachts functionarissen

zijn er voor homoseksualiteit bij de politie, in het voortgezet onderwijs en bij het maatschappelijk werk. Een ambtenaar houdt zich (onder meer) met de uitvoering van dit beleid bezig; tevens is er ambtelijke ondersteuning voor de Adviescommissie Homo-/Lesbisch Beleid, die gevraagd en ongevraagd advies geeft over homo- en lesbisch beleid in de gemeente. In Nijmegen besteedt een ambtenaar 0,1 f.t.e. van de werktijd aan de ontwikkeling van het beleid en aan de ambtelijke ondersteuning van de Adviescommissie voor Homo- en Lesbische Emancipatie.

Utrecht

Hoofddoelstelling van het beleid in Utrecht is vanaf het begin de bestrijding van formele en informele homodiscriminatie en de bevordering van homo-emancipatie, op collectief en individueel niveau.

Het toekomstig gemeentelijk homobeleid in Utrecht zal voornamelijk gericht zijn op de ontwikkeling van facetbeleid. Het gaat om beleidsterreinen als onderwijs, gezondheidszorg/welzijn, openbare orde en veiligheid, sport en recreatie, kunst en cultuur. Tevens zal bij gemeentebrede beleidsterreinen zoals interculturalisatie, ouderenbeleid, vrouwenemancipatie en jeugdbeleid rekening moeten worden gehouden met homospecifieke belangen. Er is daarbij immers sprake van elkaar overlappende doelgroepen en thema's, zoals allochtone jongeren en veiligheid/tolerantie.

Ook al is de stad diverser geworden, dat betekent niet dat de gemeente de emancipatiedoelstellingen opgeeft. Toekomstig beleid zal creatief moeten inspelen op de veranderingen. Stimuleren van zichtbaarheid van homoseksualiteit zal daarbij een belangrijk instrument zijn.

Ambtelijk is het homobeleid in Utrecht ondergebracht bij de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling. Een ambtenaar besteedt 0,6 f.t.e. van de werktijd aan de ontwikkeling van het beleid en aan de ambtelijke ondersteuning van

de Adviescommissie voor Homo- en Lesbische Emancipatie.

Utrecht heeft een nieuwe homonota gemaakt, in nauw overleg met de Utrechtse Adviescommissie voor Homo en Lesbische Emancipatie die veel voorwerk deed door onderzoek te entameren en deelvoorstellen te doen. Op het gebied van kennis over lokale situaties met betrekking tot homoseksualiteit loopt Utrecht tamelijk voorop; een knelpunt ligt echter bij de uitvoering van het beleid. De nota is nog steeds niet door de gemeenteraad aangenomen. Bij de uitvoering van het facetbeleid loopt de coördinerende dienst DMO bovendien nog al eens tegen de onwil van andere diensten en gemeentelijke instellingen op, die aan homobeleid een minder hoge prioriteit toekennen.

De zelforganisaties van homoseksuelen hebben een belangrijke rol bij de uitvoering van delen van het beleid. Zo wordt het gezichtsbepalende Midzomergrachtfestival uitgevoerd door een stichting vanuit de zelforganisaties. Het festival wordt met actieve financiële en faciliterende steun van de gemeente uitgevoerd.

Wageningen

De gemeente Wageningen ziet haar rol vooral in de voorwaardenscheppende sfeer. Wageningen is een kleine gemeente. Men heeft er voor gekozen met de beperkte middelen, die dat met zich meebrengt, op een aantal speerpunten heel specifiek te werk te gaan, zodanig dat homobeleid wordt ingestoken bij ander beleid. De gemeente heeft allereerst de infrastructuur rond homobeleid handen en voeten gegeven. De gemeente stelt prijs op een goed contact met de lokale homobelangorganisatie (Homogroep Wageningen) en investeert daar ook in. Er is een emancipatiemedewerkster die 8 uur per week kan besteden aan emancipatiezaken, met bijbehorend budget. De gemeente heeft gekozen voor het voeren van een facetbeleid. Daarbinnen wordt pragmatisch te werk gegaan,

er wordt uitgegaan van het bestaande beleid en dit heel concreet te maken.

Zo zal in samenwerking met de afdeling Voorlichting een plan van aanpak worden gemaakt om homoseksualiteit op een positieve manier zichtbaar te maken. Culturele instellingen in de gemeente, zoals de bibliotheek en de schouwburg, wordt gevraagd programmaonderdelen over homoseksualiteit op te nemen. Voorlichting op scholen wordt als een belangrijk middel gezien om tolerantie te bevorderen. Dit zou al in de hoogste groepen van het basisonderwijs dienen te gebeuren, via het bestaande programma "Doe effe normaal".

Ook de rol van de gemeente als werkgever komt aan de orde. Het thema homoseksualiteit kan ook hier het beste geïntegreerd aan de orde komen, als onderdeel van het onderwerp "seksuele intimidatie en discriminatie". In Wageningen besteedt één ambtenaar 0,2 f.t.e. van de werktijd aan de ontwikkeling van het beleid.

4.1.2 Instrumenten voor gemeentelijk homobeleid

De gemeente kan verschillende instrumenten inzetten om homobeleid te bevorderen. Ten behoeve van deze nulmeting waren wij vooral geïnteresseerd in de vraag welke instrumenten door gemeenten werden ingezet; wij hebben nu niet specifiek naar de inhoud van wat er gedaan werd en de effectiviteit hiervan gekeken. Dit volgt in de publicatie van het overzicht van gemeentebeleid, die voorjaar 2004 zal verschijnen.

In het algemeen zijn er maar enkele gemeenten die de genoemde instrumenten inzetten en dan zijn het nog meestal dezelfde gemeenten. De paar gemeenten die serieus werk maken van homobeleid maken daarbij gebruik van een aantal specifieke instrumenten.

4.1.3 Ambtelijke ondersteuning

Acht gemeenten geven ambtelijke ondersteuning aan homo-emancipatie. Bij zes gemeenten heeft deze ondersteu-

ning een formeel karakter, de ondersteuning wisselt van 0,1 tot 0,6 f.t.e. (Utrecht, Haarlem Rotterdam, Nijmegen, Leiden en Wageningen) Hoe groot de ondersteuning binnen de overige twee gemeenten (Amsterdam en Tiel) is, geven zij niet aan, omdat de ondersteuning binnen het kader van diversiteitsbeleid valt.

4.1.4 Overleg met de doelgroep

Een ambtelijke adviescommissie (ex art 52) homo-emancipatiebeleid vinden we in twee gemeenten (Nijmegen en Utrecht). De adviescommissies zijn samengesteld uit vertegenwoordigers van de homobelangenorganisaties in de gemeente. Ze kunnen de gemeente gevraagd en ongevraagd advies geven over zaken die met homoseksualiteit binnen de gemeente te maken hebben. De Adviescommissies worden ambtelijk ondersteund. Het voordeel van dit soort adviescommissies is dat zij in een formele structuur regelmatig bijeenkomen (meestal eenmaal per maand) en dat zij een compleet beeld hebben van de lokale situatie in de gemeente. Ze laten regelmatig onderzoek verrichten naar de situatie op deelterreinen (bij voorbeeld veiligheid, onderwijs, gezondheidszorg) waardoor ook bij de gemeente veel informatie over de (knelpunten binnen de) doelgroep aanwezig is.

Ook in andere gemeenten kan beter gebruik van adviescommissies worden gemaakt. In de grotere steden bestaan stedelijke adviescommissies bijvoorbeeld voor ouderenbeleid of multicultureel beleid. Tegelijk moet worden geconstateerd dat veel van deze commissies niet goed functioneren, onder meer omdat zij een vrij permanente inzet van de leden van de commissie verlangt en het niet altijd duidelijk is of deze inzet ook beloond wordt met invloed op het beleid.

Vijf gemeenten (Wageningen, Utrecht, Amsterdam, Rotterdam en Tubbergen) kennen een platform met vertegenwoordigers van organisaties uit de

doelgroep waarmee de gemeente regelmatig formeel of informeel overlegt. Deelname aan zo'n platform is organisatie- en niet persoonsgebonden; het is daarom meer vrijblijvend en minder formeel dan een Adviescommissie.

4.1.5 Culturele activiteiten

De meeste gemeenten met homospecifiek beleid zijn van mening dat bevordering van de zichtbaarheid van homoseksualiteit een belangrijk doel is. Een van de instrumenten om dit bereiken is door middel van culturele uitingen. De uitvoering van deze activiteiten ligt in handen van de homobelangenorganisaties, aangezien de gemeenten van mening zijn dat het niet primair hun taak is om een festival te organiseren, maar in praktijk dragen zij meestal financieel en facilitair bij aan de organisatie. In 13 gemeenten worden (regelmatig) culturele uitingen georganiseerd waarbij homoseksualiteit een rol speelt. Vaak gaat het daarbij om grote jaarlijks terugkerende festivals, die bijdragen aan het imago van een gemeente als homovriendelijke stad. Zo draagt de gemeente Utrecht al een aantal jaren substantieel bij aan het Midzomergracht festival (in de derde week van juni), dat (door een stichting bestaande uit vertegenwoordigers van de homobeweging) georganiseerd wordt met hulp van de gemeente in het centrum van de stad. Muziek, literaire activiteiten, disco's en sinds kort ook sport maken een belangrijk deel van de activiteiten uit.

De gemeente Tilburg faciliteert de jaarlijkse Roze Maandag op de kermis, die bekend staat als de grootste kermis van Nederland en Eindhoven kent Pink Monday en het eerste openlucht Gay Dance Festival, Smile. Roze Zaterdag wordt ieder jaar op de laatste zaterdag van juni gehouden in een andere gemeente. Dit politieke en culturele feest kan niet gehouden worden zonder de actieve en positieve bijdrage van de betreffende gemeente, zoals het geruzie momenteel over de organisatie van Roze Zaterdag in 2004 in Enschede aangeeft.

4.1.6 Informatieverstrekking en producten

50 gemeenten (27,5%) verstrekken op de een of andere wijze informatie over homoseksualiteit. Dat is meestal (17,6%) in de stadsgids, waar dan een verwijzing naar plaatselijke homobelangorganisaties is opgenomen. Elf gemeenten gebruiken hiervoor de Openbare Bibliotheek en slechts zes gemeenten maken gebruik van internet.

Slechts twee gemeenten nemen informatie op in het pakket voor nieuwe ingezetenen. (Nijmegen en Helmond).

Twee gemeenten verstrekken info in campagnes van de GGD, met name in de voorlichting aan jongeren.

Vijf gemeenten hebben specifieke homo-/lesbische emancipatieproducten ontwikkeld. Het gaat hier om Amsterdam, Utrecht (een roze infobrochure en brochure over hulpverlening), Noordwijk (voorlichtingsvideo voor scholen) Rotterdam (info over hulpverlening, islam, ouderen) Nijmegen (algemene infobrochure en info over hulpverlening).

Op dit terrein zouden gemeenten veel actiever kunnen optreden. De Openbare Bibliotheek is bij uitstek de plaats waar, ook aan jongeren, laagdrempelige informatie kan worden verstrekt. Men kan dan denken aan knipselmappen en informatieve boeken over homoseksualiteit, maar ook romans met een homoseksueel thema.

De informatieverstrekking via Internet loopt helemaal achter. Waar de hele wereld tegenwoordig via Internet toegankelijk is, is de informatie die de meeste gemeenten aanbieden, uiterst beperkt. Dat geldt in het algemeen, dus het is niet verwonderlijk, dat daar dan ook nauwelijks informatie over homoseksualiteit bij is. Iedere gemeente zou op zijn minst de lokale sociale kaart met betrekking tot homoseksualiteit op Internet beschikbaar moeten hebben (al weer: laagdrempelig toegankelijk en zichtbaarheidsbevorderend).

4.1.7 Overleg van de gemeente met gemeentelijke organisaties en diensten

De gemeente is dan wel regisseur van het beleid, voor de uitvoering is men afhankelijk van de gemeentelijke en gesubsidieerde organisaties, zoals de GGD, de lokale Welzijnsorganisaties (inclusief het Ouderenwerk, Jongerenwerk, buurt- en clubhuiswerk), Algemeen Maatschappelijk Werk, politie en Anti-discriminatiebureaus. Het is daarom van belang dat de gemeente in haar rol van regisseur regelmatig overleg heeft met deze instellingen over de invulling van de gemeentelijke prioriteiten. Zeven gemeenten spreken instellingen aan op hun verantwoordelijkheid om ook homospecifieke aspecten mee te nemen in hun beleid (Utrecht, Haarlem, Amsterdam, Rotterdam, Nijmegen, Tiel en Wageningen).

Negen gemeenten hebben regelmatig overleg met specifieke gesubsidieerde of gemeentelijke organisaties over homospecifiek beleid (Utrecht, Amsterdam, Rotterdam, Helmond, Nijmegen, Schagen, Leiden, Tubbergen, Wageningen)

Drie gemeenten zorgen voor deskundigheidsbevordering over homoseksualiteit van specifieke groepen ambtenaren, bv politieambtenaren, sportleiders (Amsterdam, Nijmegen, Wageningen).

4.1.8 Budgetten voor homobeleid

Geen beleid zonder geld. Een aantal gemeenten kent voor homospecifiek beleid (al dan niet in het kader van emancipatiebeleid) een jaarlijks budget toe. (Elf gemeenten uit de enquête plus drie gemeenten die de enquête niet hebben ingevuld: Den Haag, Tilburg en Den Bosch, alle drie voor homospecifieke projecten binnen het emancipatiebeleid). Dit budget kan voor diverse bestemmingen worden gebruikt. Het gaat om projectsubsidies, geld voor onderzoeken etc.

1 <2500 euro	Purmerend
2 2500-40.000 euro	Haarlem, Deventer, Middelburg,

	Eindhoven, Wageningen, Tilburg, Den Bosch
3 >40.000 euro	Den Haag, Leiden, Utrecht, Amsterdam, Rotterdam, Nijmegen

Per hoofd van de bevolking vallen deze bedragen als volgt uit.

Nijmegen, Wageningen	0,45 euro
Rotterdam	0,40 euro
Leiden, Utrecht	0,35 euro
Amsterdam	0,20 euro

Bij de overige gemeenten belooft het bedrag tussen de 2 en 6 eurocent per inwoner. Geen vetpot dus.

In enkele gevallen worden door deze gemeenten nog aanvullende bedragen voor de plaatselijke homo-organisaties ter beschikking gesteld, maar in de meeste gevallen kan een deel van het subsidie gebruikt worden voor projecten die door de homo-organisaties worden ingediend.

Achttien gemeenten subsidiëren (plaatselijke –of regionale) homo-organisaties. (Tubbergen (de Christelijke Plattelands Homogroep Tubbergen e.o.) Veere, Gennep, Deventer, Bloemendaal, Schagen, Goes, Heerhugowaard, Enschede, Bussum, Langedijk, Veldhoven, Millingen – de laatste drie gemeenten geven subsidie aan het COC in de dichtstbijzijnde stad). Sommige bedragen zijn substantieel. Zo stelt Helmond 25.000 euro per jaar beschikbaar; Amersfoort 37.000 euro; Eindhoven 13.000 euro en Tilburg 15.179,- euro.

(Daarnaast zijn er nog enkele gemeenten die zeggen geen contact met homo-organisaties te hebben en toch subsidie geven: Muiden, Naarden (subsidieert een lokaal homojongeren café Slochteren, Tiel).⁴

⁴ PS: De aanschafkosten van één lantaarnpaal bedragen 1600,- euro ex BTW.

4.2 Knelpunten in praktijksituaties/valkuilen en hun oplossingen

Wanneer men de nota's en plannen van de gemeenten op homoseksueel gebied doorleest, vallen een aantal duidelijke prioriteiten op. Veiligheid, de positie van allochtonen (zowel van allochtone homoseksuelen als de houding van allochtonen ten opzichte van homoseksualiteit) komen in de een of andere vorm wel in de meeste plannen terug. Wij waren geïnteresseerd in de vraag of dit inderdaad de belangrijkste knelpunten op homo-emancipatieterrein vormden. Daarnaast wilden wij graag weten welke knelpunten ook bij gemeenten die geen specifiek beleid kennen werden herkend.

Daartoe hebben wij een lijst met knelpunten die bij ons bekend waren opgesteld en de gemeenten gevraagd de knelpunten die zij onderkenden aan te kruisen. Het ging om knelpunten op terreinen van onderwijs, openbare orde en veiligheid, gezondheidszorg, sport en bestuurlijke aangelegenheden. In iedere categorie konden ook eigen knelpunten worden toegevoegd. Hieronder een compleet overzicht van genoemde knelpunten:

Onderwijs

- Lesbische en homoscholieren kunnen niet voor hun seksuele voorkeur uitkomen.
- Lesbische en homodocenten worden geïntimideerd en/of vallen uit.
- Multiculturele spanningen leiden tot onveilige situaties voor homoseksuelen in scholen.
- Lesmateriaal is onvoldoende divers om homoseksuele scholieren te ondersteunen.
- Docenten zijn onvoldoende in staat om homospecifieke problemen aan te pakken.

Slechts 15 gemeenten geven meer dan 1800 euro per jaar aan homobeleid uit en kopen er dus niet liever een lantaarnpaal voor!

- Scholen zien of erkennen problemen rond homoseksualiteit niet voldoende.

Openbare orde en Veiligheid

- Er is geweld op straat tegen homoseksuele mannen en lesbische vrouwen
- Er is problematiek rond ontmoetingsplaatsen voor homomannen
- De politie is niet bijgeschoold op het terrein van onveiligheid voor homo's en lesbo's
- De politie is niet homovriendelijk

Gezondheidszorg/ Welzijn Voorzieningen

- Er is geen specifiek beleid bij de GGD voor homo's met Hiv en Seksueel overdraagbare aandoeningen
- Er zijn geen speciale ontmoetingsfaciliteiten voor homoseksuele ouderen
- De SWO heeft geen aanbod voor homoseksuele ouderen
- Ouderenadviseurs zijn niet op de hoogte van problematiek van homoseksuele ouderen
- Het maatschappelijk werk heeft geen aanbod van cursussen of gespreksgroepen op het gebied van homoseksualiteit
- Allochtone homoseksuelen weten niet waar ze met hun vragen terecht kunnen
- Het buurt en clubhuiswerk is onvoldoende in staat homoseksuele en lesbische jongeren een veilige plek te bieden.

Sport en recreatie

- Er zijn homoseksuele sportclubs, maar die kunnen niet aan de competitie meedoen
- Er zijn homoseksuele sportclubs, maar ze kunnen geen betaalbare oefengelegenheid vinden
- Er is sprake van discriminatie van homoseksuele sporters op de velden

Algemene en bestuurlijke aangelegenheden

- In de stedenbandgemeente is geen aandacht voor de achterstandspositie van homoseksuelen aldaar.

De meerderheid van de gemeenten zegt geen knelpunten te kennen. Bij de invulmogelijkheid "anders" in de enquête vullen zij in: "Weet eigenlijk niets zeker over het bovenstaande" "Geen inzicht in bovenstaande zaken" "Het speelt in deze gemeente niet zo. Als gemeente signaleren wij geen probleem". "Wij beschikken niet over deze specifieke informatie". 28% van de gemeenten weet niet of er knelpunten zijn: 20% geeft aan zeker te weten dat er GEEN knelpunten zijn.

41 gemeenten geven aan dat zij een of meer knelpunten onderkennen op de verschillende gebieden. 15 van deze gemeenten doen ook beleidsmatig of financieel iets aan deze knelpunten; de overige 26 dus niet.⁵

Daarnaast zeggen de helft van de gemeenten die wel enige vorm van homo/emancipatiebeleid kennen (elf gemeenten) dat zij geen knelpunten kennen.

Wat worden nu als de belangrijkste knelpunten gezien?

1. Gezondheidszorg en welzijn

15% geeft knelpunten aan en 4% doet er wat aan

⁵ Lijst van deze 26 gemeenten: Zoetermeer, Zaanstad, Lingewaal, Schinnen, Hillegom, Westerveld, Dronten, Goirle, Menaldumadeel, De Lier, Hummelo/Keppel, Lelystad, Diemen, Bergeijk, Naaldwijk, Dantumadeel, Velsen, Culemborg, Hunsel, Naarden, Hardenberg, Weert, Nieuwerkerk a/d IJssel, Vlaardingen, Bellingwedde, Rijssen. (Met de aantekening dat een viertal van deze gemeenten, te weten Diemen, Bergeijk, Naaldwijk en Dantumadeel wel iets in de sfeer van vertrouwenspersonen aan homoseksualiteit doen, maar niet in de zin dat zij bezig zijn knelpunten op te lossen)

2. Onderwijs

10% geeft knelpunten aan en 4% doet er wat aan

3. Bestuurlijke aangelegenheden

8,2% geeft knelpunten aan en 1,5% doet er wat aan

4. Openbare orde en veiligheid

8% geeft knelpunten aan en 3% doet er wat aan

5. Sport en recreatie

1,5% geeft knelpunten aan en 1% doet er wat aan.

Vooraf binnende sectoren gezondheidzorg & welzijn en onderwijs geven de gemeenten meestal meer dan één knelpunt aan (11 gemeenten geven 2 knelpunten aan en 13 meer dan 2).

Dit zijn de belangrijkste knelpunten:

- Geen speciale ontmoetingsfaciliteiten voor roze ouderen;
- De Stichting Welzijn Ouderen heeft geen aanbod voor roze ouderen;
- Allochtone homoseksuelen weten niet waar ze met hun vragen terecht kunnen;
- Het buurt- en clubhuiswerk is onvoldoende in staat homoseksuele en lesbische jongeren een veilige plek te bieden;
- Lesbische en homo scholieren kunnen niet voor hun seks voorkeur uitkomen;
- Scholen zien problemen rond homoseksualiteit niet voldoende.

Bij Openbare Orde en Veiligheid zijn de reacties gemengd, de aangegeven knelpunten wijzen vooral in de richting van geweld en de inadequate reacties van de politie daarop. Problematiek rond ontmoetingsplaatsen voor homoseksuelen, die in de pers vaak in beeld komt, wordt opvallend genoeg nauwelijks als knelpunt aangemerkt.

Sport wordt in het algemeen niet als knelpunt aangemerkt. Dit is des te meer verwonderlijk, aangezien homosportclubs vaak klagen over een gebrek aan

gemeentelijke ondersteuning bijvoorbeeld bij het verkrijgen van sportaccommodaties.

(Het gebrek aan) invulling van het thema homoseksualiteit binnen de stedenband wordt door een aantal gemeenten als een knelpunt aangemerkt. Veel steden met een stedenband (en dat zijn ze dus lang niet allemaal) hebben deze met een land in Oost Europa of de derde wereld. Homoseksualiteit hier inbrengen is moeilijk ("In de partnergemeente in Hongarije bestaat homoseksualiteit niet" zegt Wageningen).

Er worden door de gemeenten verschillende oplossingen aangedragen om de genoemde knelpunten aan te pakken⁶:

- 8,8% stimuleert emancipatiebevorderende activiteiten (16 gemeenten)
- 7,1% vergroot zichtbaarheid door culturele uitingen (13 gemeenten)
- 6,6% ondersteunt personen die aan homo-emancipatie willen werken (12 gemeenten)
- 5,5% spreekt instellingen aan op hun verantwoordelijkheid (10 gemeenten)
- 4,9% stelt faciliteiten ter beschikking voor homo-emancipatie (9 gemeenten)
- 2,7% maakt specifieke groepen ambtenaren deskundig op homoterrein (5 gemeenten)
- 2,2% laat de situatie in kaart brengen (4 gemeenten)

Het verdient derhalve aanbeveling op de meest genoemde knelpunten actie te ondernemen, te weten op de terreinen:

- Oudere homoseksuelen

⁶ NB: Er zijn ook nogal wat gemeenten die oplossingen en mogelijkheden suggereren terwijl zij geen knelpunten hebben aangegeven.

- Allochtonen
- Buurt en Clubhuiswerk
- Geweld en Politie

Het is opvallend dat een goed instrument als het aanspreken van instellingen weinig wordt ingezet. De helft van de gemeenten weet dat er zich binnen de gemeenten gesubsidieerde of ge-

meentelijke organisaties zijn die zich bezighouden met onderwerpen die raken/nauw verwant zijn met homoseksuele emancipatiebeleid. Maar slechts 6,0% van de gemeenten heeft daarover ook daadwerkelijk contact met deze organisaties. Het verdient aanbeveling dit instrument vaker in te zetten.

5. De gemeente voor de homoseksuele burger

5.1 Het burgerlijk huwelijk voor personen van hetzelfde geslacht.

Sinds 1 april 2001 is het voor twee personen van hetzelfde geslacht in Nederland mogelijk om een burgerlijk huwelijk te sluiten.

De invoering van het geregistreerd partnerschap in 1998 maakte het homoparen voor het eerst mogelijk hun relatie wettelijk vast te leggen. Vooral in de eerste maanden na de invoering begin 1998 maakten veel paren (ca. 500 per maand) van deze mogelijkheid gebruik. Ongeveer 40% van deze paren bestond uit twee mannen; 25% bestond uit twee vrouwen. Na mei 1998 nam het aantal af tot 200 à 300 paren per maand. In het jaar 2001 werden nog 3000 partnerschappen geregistreerd, maar dit waren vrijwel uitsluitend partnerschappen tussen een man en een vrouw. Dit komt doordat het burgerlijk huwelijk sinds april 2001 opengesteld is voor paren van gelijk geslacht. Vooral in de eerste periode dat deze regeling van kracht was, sloten veel paren een huwelijk. Daarna is het aantal afgenomen tot 100 à 250 per maand. Het aantal mannen- en vrouwenparen dat een huwelijk sluit, ontloopt elkaar niet veel. In totaal trouwden in 2002 zo'n 1850 mannen- en vrouwenparen⁷.

Sinds de openstelling van het burgerlijk huwelijk voor paren van gelijk geslacht moet in elke gemeente in principe zo'n huwelijk worden gesloten. Vanaf het begin is er in een aantal gemeenten bij sommige zogeheten Bijzondere Ambtenaren van de Burgerlijke Stand (BABS-en) op grond van hun godsdienstige overtuiging verzet gerezen tegen het voltrekken van zo'n huwelijk. Een aantal gevallen haalde zelfs de rechter.

De emancipatiebeweging heeft in de jaren 2001-2003 een aantal malen aangedrongen op een duidelijk beleid ten aanzien van deze BABS-en. Men is van mening dat het huwelijk een publieksrechtelijke zaak is, en dat men van elke ambtenaar mag verwachten dat deze de wet uitvoert. Geen uitzonderingsbepalingen dus. De rechtbank heeft geen uitspraak ten principale in deze kwestie gedaan. Bij de onderhandelingen over het regeerakkoord voor het kabinet Balkenende II is er door de kleine christelijke partijen op aangedrongen BABS-en niet te verplichten om huwelijken tussen mensen van gelijk geslacht te voltrekken. Ondanks het feit dat D66 de regeringspartner werd, is in het regeerakkoord inderdaad een opmerking over de positie van de BABS-en komen te staan. Letterlijk luidt deze: *Overeenkomstig het destijds geformuleerde beleid brengt zorgvuldige omgang met gewetensbezwaarde ambtenaren van de burgerlijke stand met zich dat in onderling overleg met de gewetensbezwaarde een andere ambtenaar een huwelijk tussen personen van hetzelfde geslacht voltrekt, mits in elke gemeente de*

⁷ Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek:

<http://www.cbs.nl/nl/publicaties/publicaties/maatschappij/bevolking/b-15/b-15-03-02.pdf>. 20-10-2003.

voltrekking van een dergelijk huwelijk mogelijk blijft.

Wij wilden graag weten wat de actuele stand van zaken in de gemeenten is. Verplicht de gemeente alle BABS-en alle huwelijken te voltrekken, of staat zij gewetensbezwaarden toe? Voorts hoorden wij veel klachten over het feit dat nog in lang niet alle gemeenten het gemeentelijk trouwformulier is aangepast aan de nieuwe situatie. Er is dan nog sprake van 'bruid en bruidegom' in plaats van 'partners'.

	Formulier aangepast	Formulier niet aangepast	Niet ingevuld	Totaal
BABS-en verplicht	72 (40%)	10 (5,5%)	15	97 (53,6 %)
Gewetensbezwaren geaccepteerd	44 (25%)	6 (3,3%)	7	57 (31,5%)
Niet ingevuld	5	0	22	27 (14,9%)
	121 (66,9)	16 (8,8%)	44(24,3%)	181 (100%)

Vanwege het grote aantal niet ingevulde formulieren (zo weet een kwart niet of het trouwformulier inmiddels is aangepast en 15% weet niet of alle BABS-en verplicht zijn om een huwelijk te voltrekken) zijn deze meegerekend in de tabel.

45,5 % van de gemeenten hebben hun BABS-en verplicht alle huwelijken te voltrekken. In 67% van de gemeenten is het trouwformulier aangepast.

Opvallend is dat het trouwformulier overwegend **niet** is aangepast bij die gemeenten die niets aan homoseksualiteit doen. Datzelfde geldt, in licht verminderde mate, voor de BABS-en. Gemeenten met enige vorm van aandacht hebben het formulier wel aangepast. Politieke tegenstellingen zijn van mindere invloed, al is een 'gemengde raad' wel de grootste factor om inderdaad gewetensbezwaren niet toe te staan.

Vooraf in de provincie Zuid-Holland is het trouwformulier nog niet aangepast. Uitzonderingen met betrekking tot de BABS-en vinden we vooral in Drenthe, Gelderland, en Zuid-Holland.

De gemeente Rotterdam liet in een e-mail weten dat zij (om budgettaire redenen) zolang de voorraad strekt nog van het oude formulier gebruik maken. Als deze op zijn, zal een nieuw formulier worden gedrukt

5.2 Contact met de homobeweging

15% van de gemeenten weet dat er in de gemeente belangenorganisaties voor lesbische vrouwen en homoseksuele mannen zijn. Het betreft hier 28 gemeenten. 26 van deze 28 gemeenten hebben ook contact met de belangenorganisatie en 24 geven subsidie aan de organisatie. Acht gemeenten voeren inhoudelijk overleg; drie verstrekken faciliteiten in de vorm van accommodatie.

Subsidies vormen dus nog steeds een belangrijk gemeentelijk instrument voor de bevordering van homo-emancipatie. In totaal geeft 15,5% van de gemeenten geld voor homospecifieke doeleinden. In de grotere gemeenten wordt er meestal een onderscheid gemaakt tussen geld dat voor nader te omschrijven projecten kan worden bestemd en geld dat als ondersteuningssubsidie voor lokale homobelangenorganisaties

is bedoeld. Over deze laatste gaat het hier. Er bestaan verschillende vormen van subsidie:

1. Aanmoedigingssubsidie (5 gemeenten)
2. Korte exploitatiesubsidie (4 gemeenten)
3. Kleine projectsubsidie (12 gemeenten)
4. Lange exploitatiesubsidie (11 gemeenten)
5. Grote subsidie homospecifiek beleid (2 gemeenten)
6. Wij vroegen ook naar grote reguliere subsidies. Hier vulde alleen de gemeente Langedijk in dat zij die gaven, namelijk 71 euro per jaar)

In tegenstelling tot wat wij verwachtten blijkt er geen relatie te zijn tussen aard van de subsidie en omvang van de subsidie, zoals al uit het voorbeeld van de gemeente Langedijk bleek.

Anti-discriminatie vereiste. Een kwart van de gemeenten (24,7%) zegt dat non-discriminatie op het gebied van homoseksualiteit één van de eisen is om voor gemeentelijke subsidie in aanmerking te komen.

5.3 De gemeente als werkgever

De gemeente heeft zelf ook een verantwoordelijkheid als werkgever van een divers personeelsbestand. De gemeente beschikt over een aantal instrumenten om een gelijke non-discriminatoire positie van haar homoseksuele en lesbische ambtenaren te bevorderen. Maar weinig gemeenten maken van deze mogelijkheden gebruik.

De Gemeente Den Haag stelt zich in het emancipatiebeleid ten doel slecht zichtbare barrières voor homoseksuelen en gehandicapten zichtbaar te maken en behoeften tot verbetering te inventariseren en realiseren.

Homoseksuelen worden nog veel op het werk gepest, ook wanneer dit werk bij de overheid is⁸.

In de enquête stelden wij de gemeenten verschillende instrumenten voor.

Op het gebied van veiligheid kunnen de gemeenten hun vertrouwenspersonen trainen op omgang met homoseksualiteit. Dit wordt door relatief veel gemeenten ook gedaan: 23 gemeenten, behalve de gebruikelijke gemeenten ook een aantal kleinere gemeenten die verder niets op dit gebied doen⁹.

Daarentegen zijn er slechts vijf gemeenten met een anti-pestbeleid dat zich (ook) op homoseksualiteit richt (Amsterdam, Rotterdam, Diemen, Weert, Wageningen). Aan dit onderwerp valt nog veel te verbeteren. Nu de ARBO-wetgeving steeds strenger wordt, zou een anti-homoseksuele houding een onderdeel van de risico inventarisatie in de zin van de wet dienen te worden.

In het verleden waren er verschillende gemeenten die een (informeel) overleg voor homo-ambtenaren hadden ingesteld. Inmiddels zijn er nog slechts enkele gemeenten die zoiets kennen. De meeste overleggen zijn (zoals het ILHO onlangs in Rotterdam) opgeheven wegens gebrek aan belangstelling.

Onduidelijk is de situatie ten aanzien van gemeentelijke regelgevingen. Met de introductie van het geregistreerd partnerschap en het burgerlijk huwelijk voor personen van

---

⁸ Zie onder andere: Bos, H. & Sandfort, Th. (1999) *"De prijs die ik betaal": Homoseksuele mannen en vrouwen over hun werksituatie*. Utrecht: NISSO en Homostudies Utrecht. En ook:

⁹ Het gaat hier om de gemeenten Bergen, Rhenen, Litterenseradiel, Dantumadeel, Nijefurd, Haren Gr.

gelijk geslacht is de ongelijkheid in de meeste regelingen wel verdwenen. Het nu nog vooral te gaan om de vraag of de (bestaande rijks)regelingen ten aanzien van recht op regulier en incidenteel zorgverlof wel door de gemeenten zijn overgenomen. Tien gemeenten zeggen dat zij in hun verlofregelingen rekening houden met homoseksuelen.

6. Adviezen en aanbevelingen van de gemeenten:

Tot slot hebben wij de gemeenten gevraagd waar zij specifiek behoefte aan hadden en op welke wijze wij hen konden ondersteunen.

Er moeten landelijke adviezen worden verstrekt voor lokaal beleid, meent 13%. Dat kan het beste door praktijkvoorbeelden en/of materiaal beschikbaar te stellen (vooral door middel van kennis en informatie hoe andere gemeenten het doen). 3,3 % vindt dat homobeleid in algemeen beleid moet worden geïntegreerd. De overige gemeenten hebben hier geen behoefte aan (18%) of weten het niet.

Sommige gemeenten vinden dat men “Eigenlijk niets [moet] doen. Vlieland accepteert het homo zijn als een normaal gegeven in de gemeenschap. Als collega van homo’s en broer van mijn homo-broer zie ik geen uitwassen” (gemeente Vlieland)

Veel gemeenten vragen nadrukkelijk om meer informatie en voorbeelden. “Gewoon meer informatie (voorbeelden, pilotprojects) en daarbij zo min mogelijk denken in specifieke doelgroepen” (gemeente Tubbergen)

“De politieke partijen te informeren over homospecifiek beleid. Alleen wanneer er vanuit de politiek signalen komen kan ambtelijke specifieke aandacht aan dit onderwerp worden geschonken. Het Kenniscentrum kan een brief aan de raad richten over de algemene stand van zaken die geldt in middelgrote gemeenten.” (gemeente Veldhoven) Ook de gemeente Naaldwijk geeft de suggestie dat het Kenniscentrum zich door B&W laat uitnodigen om voorlichting te komen geven.

“Vooral adviezen en instrumenten verstrekken voor onderwijs en jeugdbeleid mét onderbouwing waarom dit 'n verborgen probleem is, ook in deze gemeente” (gemeente Heerhugowaard)

“Een gericht aanbod op actiepunten en welzijnsinstellingen (Jongerenwerk, ANW) en onderwijs. Aansluiten bij bestaande projecten (bv pesten op school, sociale weerbaarheid).

De gemeente Bellingwedde heeft behoefte aan een voorbeeldnota gericht op kleine gemeenten in een plattelandssituatie.

“Het onderwijsveld benaderen, en de politiek (politieke partijen) vragen aandacht te schenken aan homo-emancipatie. Materiaal leveren, gericht op scholen voor voortgezet onderwijs en in het algemeen de gelijkberechtiging begeleiden via alle mogelijke organisaties, ook politieke partijen” (gemeente Haarlem)

7. Aanvullende opmerkingen

7.1 Opvattingen over homo-emancipatie

Wij legden de gemeenten een aantal opvattingen over homo-emancipatie en hun eigen houding daarin voor. In de volgende tabellen geven wij hun antwoorden, allereerst uitgesplitst naar gemeentegrootte. Gemeenten konden op een vijf puntsschaal aangeven in hoeverre de betreffende uitspraak van betrekking was op de gemeente.

1= dat speelt HELEMAAL NIET in onze gemeente

2= dat is van minder belang in onze gemeente

3= dat weten wij niet goed in deze gemeente

4= dat is wel een beetje waar in onze gemeente

5= dat geldt ZEER ZEKER voor deze gemeente

aantal inwoners	het heeft geen prioriteit	wij krijgen nooit signalen	Onze gemeente is te klein	De emancipatie van homoseksuelen is voltooid	wij zijn nooit in contact met plaatselijke homo's
minder dan 5000	3,50	4,80	3,67	2,50	4,33
5 000 - 10 000	4,59	4,82	4,36	2,40	4,05
10 000 - 20 000	4,02	4,28	3,81	2,41	4,19
20 000 - 50 000	4,19	4,21	3,00	2,64	3,64
50 000 - 100 000	4,33	3,27	2,20	2,64	2,55
100 000 -150 000	4,14	3,71	1,29	3,43	2,29
150 000 -250 000	2,67	2,67	1,00	3,00	1,67
> 250 000	1,50	1,50	1,00	2,00	1,00
Gemiddeld	4,11	4,19	3,30	2,56	3,70
N=	165	159	157	151	157

Uit deze tabel wordt duidelijk dat opvattingen over homoseksualiteit en gemeentebeleid vooral afhankelijk zijn van de grootte van de gemeente. Grotere gemeenten zijn vaker in contact met plaatselijke homoseksuelen, krijgen vaker signalen dat er iets moet gebeuren en vinden minder vaak dat homobeleid geen prioriteit is.

Voor de middelgrote gemeenten (5000- 50000 inwoners) blijkt dat homobeleid geen prioriteit heeft, ze nooit signalen krijgen en ook weinig in contact zijn met plaatselijke homo's.

De vragen naar de medewerking van de ambtelijke diensten en het College van B & W worden in het algemeen ontkennend beantwoord. Er is hier geen verschil tussen kleine en grote gemeenten.

Opvallend is de beantwoording van de vraag, of men de homo-emancipatie voltooid vindt. Men weet dat niet goed; de middelgrote gemeenten zijn eerder geneigd om het hier enigszins mee eens te zijn dan de kleinere en de grote gemeenten. In totaal meent 15% van de gemeenten dat de emancipatie voltooid is; 34% vindt dat dit juist niet het geval is. 37% weet het niet.

In totaal vindt 73% van de gemeenten dat homobeleid geen prioriteit heeft; 68% krijgt nooit signalen; 54% komt nooit in contact met plaatselijke homo's.

Wanneer men dezelfde vragen provinciegewijs bekijkt, dan valt vooral op dat gemeenten in Groningen en Limburg nooit signalen krijgen en nooit contact hebben met plaatselijke homo's, en dat gemeenten in Overijssel het meest uitgesproken zijn dat de homo-emancipatie nog niet voltooid is, maar tegelijkertijd aangeven dat het voor hen geen hoge prioriteit heeft. De verschillen zijn niet significant.

Provincie	wij krijgen nooit signalen	wij zijn nooit in contact met plaatselijke homo's	het heeft geen prioriteit	de emancipatie van homoseksuelen is voltooid
Groningen	4,14	4,00	4,29	2,71
Friesland	3,33	3,33	3,67	2,22
Drenthe	3,75	2,75	3,75	2,00
Overijssel	3,18	2,09	4,00	1,09
Gelderland	3,64	3,12	3,44	2,28
Utrecht	3,45	3,18	3,36	2,36
Noord-Holland	3,96	3,75	3,96	2,43
Zuid-Holland	3,97	3,57	3,89	1,94
Zeeland	3,00	2,80	2,80	2,40
Noord-Brabant	3,13	2,58	3,96	2,25
Limburg	4,13	3,31	3,50	2,06
Flevoland	3,67	2,83	3,50	2,00
Total	3,68	3,21	3,75	2,15

Redenen om geen homospecifiek beleid te voeren

Er kunnen ook plaatselijk bepaalde redenen zijn om niet mee te doen. Het tijdschrift GayNews interviewde de afgelopen maanden een vijftal burgemeesters van grotere steden naar hun betrokkenheid bij het homospecifieke beleid. Dit gaf een aardige staalkaart van redenen bij gemeenten, die op zich verschillende instrumenten hanteren om de homo-emancipatie in hun stad te bevorderen, om geen homospecifiek beleid te voeren.

Burgemeester Henk Jan Meijer van Zwolle verklaart zich geen voorstander van de maakbare samenleving, en met homospecifiek beleid ga je al gauw die kant uit. "Ik vind vooral dat initiatieven in de maatschappij moeten liggen en dat de impulsen daar vandaan moeten komen. Dus ook op homogebied. Het is vervolgens aan de gemeente om de voorwaarden voor een initiatief te scheppen en zich er dan actief voor in te zetten, nadat er overeenstemming over is." (noot naar artikel)

Burgemeester Johan Stekelenburg van Tilburg, die korte tijd na het interview overleed, meent dat een homo-specifiek beleid juist intolerantie in de hand werkt. Volgens Stekelenburg vormen homo's zo'n integraal onderdeel van onze samenleving, dat het niet nodig is een apart beleid in te voeren. Tilburg kent een redelijk breed integratiebeleid, dat zich richt op buitenlanders en allerlei andere minderheidsgroepen; indirect is daar ook een soort beleid voor homo's in opgenomen. Met een apart beleid zou je alleen maar nodeloos moeten suggereren dat homo's een andere benadering behoeven of bepaalde voorrechten zouden.

Overigens heeft Tilburg in 2002 ruim 15.000 euro aan het COC ter beschikking gesteld. Stekelenburg: "Het COC Tilburg is één van de grootste afdelingen in Nederland en

heeft een zeer belangrijke functie in Tilburg en de regio. Zolang ze dat ook kunnen blijven aantonen, zullen ze ook subsidie krijgen. Wat de laatste jaren wel in het voordeel van het COC heeft gewerkt, is het feit dat we een tijd twee homoseksuele wethouders in de gemeente hebben gehad. Als we die niet hadden gehad, hadden we ook wel subsidie verstrekt, maar ik kan niet onder de indruk uit dat de aanwezigheid van die twee wethouders wel enig positief effect heeft gehad op de subsidiering van het COC." Daarnaast ondersteunt de gemeente financieel en facilitair een van de grootste culturele evenementen op homogebed, de Roze maandag op de kermis. "Het is zo gegroeid en we willen het daarom ook koesteren. Aan de andere kant willen we door de Roze maandag ook een bijdrage leveren aan de integratie van homoseksuelen en de verbroedering tussen homo- en heteroseksuelen. Want ook anno 2003 zijn er best nog wel eens problemen qua acceptatie. Wij zijn geen andere stad dan andere steden, dus ook hier komt er nog intolerantie voor"¹⁰,¹¹

Voor Groningen juist geen festival. Burgemeester Jacques Wallage "Een homo-festival past niet in deze stad. Het is namelijk niet meer van deze tijd. (...) Ik wil graag dat deze stad de uitstraling blijft houden van een stad waarin mensen met totaal verschillende achtergronden zonder problemen kunnen samenleven en over straat kunnen gaan. Homo naast hetero, maar ook allochtoon naast autochtoon. Homoseksualiteit is niet meer bijzonder in deze tijd. Daarom ontbreekt het ons wellicht ook aan een homospecifiek beleid. (...) Groningers pakken het anders aan. We hebben bijvoorbeeld een wijk waar een aantal straatnamen naar voorvechters van de homo-emancipatie zijn genoemd."¹²

Uit de reacties op de enquête blijkt nog een ander probleem, wat vooral speelt voor die (meestal wat kleinere) gemeenten die in de jaren negentig nog wel aan homobeleid deden, maar thans niet meer. Als redenen worden opgegeven: persoonswisselingen, bezuinigingen op het aantal uren emancipatiezaken, geen activiteiten van de kant van de lokale homobeweging ; onvoldoende concreet uitgewerkte doelstellingen. Er zijn een aantal gemeenten die klaagden over de terugloop in de emancipatiebudgetten en de vele personeelwisselingen die de voortgang van het beleid belemmeren. Daarmee is steeds opgebouwde deskundigheid weer verloren gegaan.

Voor conclusies en aanbevelingen verwijzen wij naar het begin van dit rapport.

---

¹⁰ Afman, Huib "Ik denk dat een homo-specifiek beleid juist intolerantie in de hand werkt " (Interview met burgemeester Stekelenburg van Tilburg). GayNews 145, september 2003; pp. 24-25.

¹¹ Tilburg heeft de enquête niet ingevuld omdat er een vacature emancipatiebeleid is.

¹² "Een homo-festival is niet meer van deze tijd" Interview met Jacques Wallage, GayNews juli 2003

Bijlagen

BIJLAGE 1.

Lijst van de 25 grootste gemeenten in Nederland (stand 1 januari 2003) met respons op de enquête (Ja= er is homospecifiek beleid; N.O. geen enquête terugontvangen).

	Inwoners	Beleid?
1. Amsterdam	735 080	Ja
2. Rotterdam	599 472	Ja
3. Den Haag	463 841	Ja (N.O.)
4. Utrecht	265 107	Ja
5. Eindhoven	206 138	Ja
6. Tilburg	198 028	Nee (N.O.) wel subsidie
7. Groningen	177 145	N.O.
8. Almere	164 943	Nee (wel emancipatieb)
9. Breda	164 378	N.O.
10 Nijmegen	156 197	Ja
11 Apeldoorn	155 779	N.O.
12 Enschede	152 255	Nee (wel subsidie)
13 Haarlem	147 596	Ja
14 Arnhem	141 728	N.O.
15 Zaanstad	139 457	Nee
16 Den Bosch	132 696	Nee (N.O.)
17 Amersfoort	131 164	Nee (wel subsidie)
18 Haarlemmermeer	123 164	N.O.
19 Maastricht	122 004	N.O.
20 Dordrecht	119 970	N.O.
21 Leiden	117 682	Ja
22 Zoetermeer	112 632	Nee
23 Zwolle	109 916	N.O.
24 Emmen	108 226	Ja
25 Ede	104 801	N.O.

BIJLAGE 2.

De Vragenlijst, zoals gestuurd d.d. 6 mei 2003.

Literatuur

Afman, Huib "Ik denk dat een homo-specifiek beleid juist intolerantie in de hand werkt" (Interview met burgemeester Stekelenburg van Tilburg). *GayNews* 145, september 2003; pp. 24-25.

Afman, Huib "Een homo-festival is niet meer van deze tijd" (Interview met burgemeester Wallage van Groningen). *GayNews* 143, juli 2003)

Afman, Huib "Persoonlijk ben ik geen voorstander van de maakbare samenleving" (Interview met burgemeester Meijer van Zwolle). *GayNews* 146, oktober 2003; pp.16-18.

Bos, H. & Sandfort, Th. (1998) *Seksuele voorkeur en werk: een vergelijking tussen homo- en heteroseksuele personen*. Zoetermeer: ABVAKABO FNV.

Bos, H. & Sandfort, Th. (1999) *"De prijs die ik betaal": Homoseksuele mannen en vrouwen over hun werksituatie*. Utrecht: NISSO en Homostudies Utrecht.

Gemeente Amsterdam: "De Kracht van een Diverse Stad" Werkplan Diversiteitsbeleid 2003. Gemeente Amsterdam. (2003).

Gemeente Den Haag: "Doorstart 2000, Beleidsnota Emancipatie". Programma emancipatie 2003. (2003)

Gemeente Nijmegen: *Raadsvoorstel actualisering Homo-/Lesbisch beleid 2002-2005*. (2002).

Gemeente Rotterdam: "Emanciperen doe je niet alleen" Actieprogramma 2003-2006 Vrouwenemancipatie. Homo/lesbische emancipatie. GGD Rotterdam en omstreken. (2003).

Gemeente Wageningen: Homobeleidsnotitie 2000. (2000)

De Graaf, H., & Sandfort, Th. (2000) *De maatschappelijke positie van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen: Tien jaar sociaal-wetenschappelijk onderzoek*. Delft: Eburon NISSO studies nr. 24.

De Graaf, H., Van de Meerendonk, B., Vennix, P. & Vanwesenbeeck, I. (2003) *Beter voor de klas, beter voor de school. Werkbeleving en gezondheid van homo- en biseksuele mannen en vrouwen in het onderwijs*. Onderzoek door Rutgers Nisso Groep. Uitgegeven door COC Nederland / AOb / APS in het kader van het project "Enabling Safety for Lesbian Teachers".

Janssens, Jan, Elling, Agnes & Van Kalmthout (2003) "Het gaat om de sport". Den Bosch W.J.H. Mulierinstituut.

Van de Meerendonk, B. (2003, September) *Health and Job Perception of Lesbian Teachers in the Netherlands*. Paper gepresenteerd op de conferentie Gay at Work, Stockholm 15-19 oktober 2003.

Sandfort, Theo G.M. en Ernest M.M. de Vroome (1996) Homoseksualiteit in Nederland: een vergelijking tussen aselechte groepen homoseksuele en heteroseksuele mannen. In: *Tijdschrift voor seksuologie*, 1996, 20: 232-245.

Westra H. en A. Kocken (1992) *'Dat het niet ongezien is gebleven.. Gemeentelijk homo- en lesbisch emancipatiebeleid'*. VNG Uitgeverij, Den Haag).